Verstrekking van een aanvullende tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd

Verstrekking van een aanvullende tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de verstrekking van een aanvullende tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd (36922).**

De **voorzitter**:
Dan is aan de orde de behandeling van de Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de verstrekking van een aanvullende tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd (36922). Er zijn elf sprekers aan de zijde van de Kamer en in ons midden heten wij welkom de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**:
Ik wil als eerste het woord geven aan mevrouw Rooderkerk, maar die zit nog niet in het vak. Eenmaal, andermaal … Mevrouw Van der Plas is er ook niet. Mevrouw Beckerman? Nou, zo maar doen dan? Haha! Meneer Claassen is er wel, dus ik geef hem het woord. Hij spreekt namens de Groep Markuszower. Gaat uw gang, meneer Claassen.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Voorzitter. Ik heb een leuke tekst voorbereid. Gaat u er lekker voor zitten. Het is ongeveer twintig minuutjes, maar ik zal proberen om het iets sneller te doen. Ik heb mijn beleidsmedewerker beloofd om het met verve voor te dragen, dus daar gaan we.

Laat ik beginnen met iets waar voor onze fractie geen misverstand over kan bestaan: wij zijn voorstander van de basisbeurs. Studenten staan aan het begin van hun volwassen leven. Ze hebben meestal nog geen stevig inkomen of opgebouwd vermogen. Het is dan goed dat de overheid helpt om het studeren mogelijk te maken, zonder dat studenten daarnaast bijna voltijds moeten werken om hun studie en hun levensonderhoud te kunnen betalen. Een basisbeurs helpt op het moment dat het ertoe doet, namelijk op het moment dat de rekening op de mat valt, op het moment dat een student moet kiezen tussen een werkgroep en een extra dienst en op het moment dat een paar uur extra voor de studie het verschil kan maken tussen slagen en vertragen. Daarom was het een verkeerde keuze om de basisbeurs in 2015 af te schaffen. Juist daarom was het een goede keuze om de basisbeurs in 2023, acht jaar later, weer in te voeren. Maar het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, gaat over iets wezenlijks anders. Het gaat niet over het ondersteunen van studenten op het moment dat zij studeren; het gaat over een tweede algemene betaling achteraf aan ruim 1 miljoen mensen die onder het leenstelsel hebben gestudeerd. De kosten? 1,4 miljard euro.

Voorzitter. We zien ondertussen ook hoe die tweede ronde wordt ontvangen. Oud-studenten noemen het bedrag in de media een "schrale troost", "een doekje voor het bloeden". De Landelijke Studentenvakbond noemt het bedrag "volledig ontoereikend" en "een druppel op

de gloeiende plaat". Onze vraag aan de minister is daarom simpel: waarom heeft zij er überhaupt voor gekozen om deze beerput weer open te trekken? Want hoeveel geld de overheid ook uitgeeft ter compensatie, het zal altijd te laag zijn. Dat was drie jaar geleden zo, bij de eerste compensatieronde, en nu is dat opnieuw zo. Drie jaar geleden besloot het kabinet-Rutte IV namelijk al tot een eenmalige tegemoetkoming voor deze groep. Daarmee werd beoogd een gebaar te maken richting de studenten die onder het leenstelsel hadden gestudeerd. Het onderwerp was afgesloten. Maar nu, drie jaar later, komt er opnieuw een eenmalige tegemoetkoming. Hoeveel eenmalige tegemoetkomingen kan een overheid eigenlijk geven voordat het woord "eenmalig" zijn betekenis verliest? En hoe kan dit worden gepresenteerd als een definitieve afsluiting, als we diezelfde definitieve afsluiting een paar jaar geleden ook al hadden?

De Raad van State is dan ook kritisch op dit voorstel en wijst erop dat er geen juridische verplichting bestaat om deze tegemoetkoming te verstrekken. Als de overheid desondanks besluit zo'n gebaar te maken, moeten daarvoor zwaarwegende redenen bestaan en moet dat besluit overtuigend worden gemotiveerd. Wat de Raad van State betreft ontbreekt die overtuigende motivering. De regering zegt in essentie: wij vinden dat eerste bedrag te laag. Maar waarom was dit bedrag te laag? Welke inhoudelijke maatstaf is daarvoor gebruikt? Waarom zijn de eerste en de tweede tegemoetkoming bij elkaar opgeteld dan precies wel genoeg? De Raad van State wees bovendien op een principiëler probleem: een onverplichte tegemoetkoming als deze hoort, juist omdat die als gebaar wordt gegeven, eenmalig en definitief te zijn. Als na het eerste gebaar een tweede gebaar volgt, omdat het eerste achteraf onvoldoende wordt gevonden, wat betekent het woord "definitief" dan? De Raad van State waarschuwt er terecht voor dat zo'n tegemoetkoming anders niet langer wordt gezien als een afsluitend gebaar, maar als een bedrag waarover telkens opnieuw kan worden onderhandeld. De conclusie van diezelfde Raad is duidelijk: zie af van zo'n aanvullende tegemoetkoming.

Voorzitter. Ik moet zeggen: mijn mond valt helemaal open van de reactie van de regering op dat advies. De regering zegt namelijk dat we de eerste en de tweede tegemoetkoming samen moeten zien als één definitief gebaar, maar zo werkt dat natuurlijk niet. De eerste tegemoetkoming is jaren geleden wettelijk vastgesteld, in werking getreden en vanaf 2025 zelfs al toegekend. Mensen hebben het bedrag ontvangen of met hun studieschuld verrekend gekregen. Dan kun je niet jaren later zeggen dat ronde een en ronde twee achteraf eigenlijk één ronde waren, omdat de overheid later besluit er nog een bedrag bovenop te leggen.

De minister zei in maart in de media dan ook dat dit de "definitieve finale ronde" is. "Definitief" én "finaal": twee bijvoeglijke naamwoorden, maar het is nog steeds geen garantie. Vandaag zegt dit kabinet: hierna is het klaar. Maar morgen kan een volgende Kamer zeggen: "Ook dit bedrag was te laag. Ook deze tegemoetkoming deed onvoldoende recht aan wat studenten zijn misgelopen. Er moet nog iets bovenop." Dat is geen vergezocht scenario; dat is precies wat vandaag gebeurt. Daarom vraag ik de minister: wat maakt deze tweede tegemoetkoming nu werkelijk definitief, niet politiek definitief tot een volgend kabinet er weer anders over denkt, niet definitief omdat het woord "definitief" in de memorie van toelichting staat, maar inhoudelijk definitief? Welke normen worden hiervoor gehanteerd? Uit de memorie van toelichting blijkt namelijk dat het beschikbare budget van 1,4 miljard — let wel: 1,4 miljard — het kader heeft gevormd voor de hoogte van deze aanvullende tegemoetkoming. Dat roept een meer fundamentele vraag op, namelijk: heeft de regering eerst vastgelegd welk bedrag nodig zou zijn om tot een passende tegemoetkoming te komen en is daar vervolgens het benodigde geld bij gezocht, of was er eerst 1,4 miljard beschikbaar en is vervolgens uitgerekend welk bedrag per maand daarbij hoort? Als dat laatste het geval is, waarop is dan de conclusie gebaseerd dat juist dat bedrag een passende en definitieve erkenning vormt? Waarom is €44,50 extra per gestudeerde maand precies het bedrag waarmee deze kwestie voor eens en altijd kan worden afgesloten? Waarom is het geen €25?

Waarom is het geen €75? Waarom is het geen €95, zodat iedere pechstudent precies krijgt wat hij anders aan basisbeurs voor thuiswonenden had ontvangen? En waarom niet over twee jaar nog een miljardje erbij, wanneer een volgende Kamer besluit dat ook deze tegemoetkoming weer onvoldoende was? Nogmaals, dit is geen theoretische vraag. We staan hier vandaag juist omdat de eerste tegemoetkoming achteraf onvoldoende wordt gevonden.

Voorzitter. Er komt nog iets bij. Het is niet alsof het huidige kabinet politiek van een totaal andere planeet komt dan het kabinet dat die eerste tegemoetkoming heeft vastgesteld. Als Rutte IV alleen uit de VVD had bestaan — voor sommigen zou dat een prachtige situatie zijn geweest — en we vandaag, God verhoede, een kabinet van D66 en PRO hadden gehad dat de kiezer expliciet had beloofd de leenstelselgeneratie meer te compenseren, zou je ten minste kunnen zeggen: hier wordt een wezenlijk andere politieke keuze gemaakt. Maar dat is niet de situatie. De drie partijen die vandaag de coalitie vormen, D66, VVD en CDA, zaten alle drie ook in het kabinet-Rutte IV. Deze partijen droegen dus ook verantwoordelijkheid voor de eerste eenmalige tegemoetkoming. Nu, drie jaar later, zeggen diezelfde drie partijen: het bedrag was eigenlijk te laag. Als zij dat daadwerkelijk vinden, hadden zij destijds een hoger bedrag moeten voorstellen. Je kunt moeilijk eerst zelf een bedrag voorstellen, dat bedrag als eenmalige tegemoetkoming presenteren en vervolgens een paar jaar later opnieuw miljarden uittrekken omdat je je eigen tegemoetkoming achteraf niet voldoende vindt. Zo werkt het niet.

Een ander punt. Hoewel de titel van deze wet spreekt over studenten, is een groot deel van de ontvangers inmiddels helemaal geen student meer. Dat is niet alleen een kwestie van terminologie; het gaat om een andere levensfase en daarmee ook om een andere beleidsvraag. Mijn fractie steunt de basisbeurs namelijk juist omdat studenten tijdens hun studie financieel kwetsbaar zijn. Zij studeren voltijds, hebben vaak nog maar weinig inkomen en moeten ondertussen wel collegegeld betalen, boeken aanschaffen, een laptop kopen en hun dagelijkse kosten dragen. Dat is een sterk argument voor een basisbeurs, maar hetzelfde argument kun je niet een-op-een gebruiken voor een betaling die jaren later plaatsvindt. Wie op 18-jarige leeftijd in het eerste jaar van het leenstelsel begon, is inmiddels 29 jaar. Zelfs de jongste mensen die hun volledige studie zonder enige basisbeurs hebben doorlopen, zijn inmiddels halverwege de twintig. Dat is echt een andere levensfase. We weten namelijk dat afgestudeerden doorgaans snel aan werk komen. De afgelopen jaren was de Nederlandse arbeidsmarkt uitzonderlijk krap. In '22, '23 en '24 was de arbeidsmarkt zelfs krapper dan in enig jaar sinds 1971. Voor recent afgestudeerden was de arbeidsmarktpositie daarmee bijzonder gunstig. De mensen die voor deze tegemoetkoming in aanmerking komen, hebben dus inmiddels gewoon een baan. Velen werken fulltime en verdienen een prima salaris.

Voorzitter. Dan doet onderscheid ertoe. Tijdens de studie heb je namelijk te maken met een student die weinig inkomen en nauwelijks vermogen heeft en dat ook nauwelijks kan opbouwen. Jaren later kan diezelfde persoon gewoon een werkende professional zijn. Daar komt nog bij dat een betaling achteraf veel van de problemen uit die studietijd überhaupt niet meer kan herstellen. Wie tijdens een studie 30 uur per week werkte om zo weinig mogelijk te hoeven lenen, krijgt die uren nooit meer terug. Wie vanwege geldzorgen minder tijd had voor colleges, krijgt die gemiste onderwijskansen nooit meer terug. Wie destijds thuis bleef wonen terwijl hij liever op kamers was gegaan, krijgt zijn studietijd niet meer terug. En wie door die omstandigheden studievertraging heeft opgelopen, krijgt die verloren tijd niet terug doordat jaren later een bedrag op zijn rekening verschijnt of van zijn studieschuld wordt afgetrokken. Dat is precies waarom de basisbeurs tijdens de studie wezenlijk anders is dan een generieke betaling achteraf. De basisbeurs helpt op het moment waarop die nodig is, niet jaren later.

De regering presenteert deze tegemoetkoming dan ook niet als een vergoeding van individueel vastgestelde schade, maar als een financieel gebaar van erkenning. Dat is prima,

maar als het om een gebaar gaat, en niet om het vergoeden van concreet vastgestelde schade, moet de regering heel goed kunnen uitleggen waarom er na het eerste gebaar nog een tweede gebaar van 1,4 miljard nodig is. Zoals we bij het advies van de Raad van State hebben gezien, is dat precies waar het hier misgaat. Die overtuigende motivering ontbreekt.

Voorzitter. Ik wil nog even terugkomen op het argument uit de discussie over het leenstelsel zelf. Een van de argumenten waarmee VVD, D66, GroenLinks en Partij van de Arbeid, het huidige PRO, destijds het afschaffen van de basisbeurs hebben verdedigd, was de bekende vraag waarom de bakker zou moeten meebetalen aan de opleiding van de toekomstige advocaat. Dat zijn niet mijn woorden; dat komt letterlijk uit de Handelingen. Dat argument heeft ons nooit overtuigd als argument voor de basisbeurs. Op het moment dat die basisbeurs wordt verstrekt, is die toekomstige advocaat namelijk nog helemaal geen advocaat; het is een student zonder voltijdsalaris die op dat moment de kosten van zijn studie en levensonderhoud moet dragen. Daarom vinden wij het volkomen verdedigbaar dat die student tijdens zijn studie een basisbeurs ontvangt.

Maar bij het wetsvoorstel dat vandaag voorligt, zit dat anders. Daarin vraagt de regering de samenleving om jaren later opnieuw 1,4 miljard beschikbaar te stellen aan oud-studenten, ongeacht hun inkomen, ongeacht de vraag of zij überhaupt een studieschuld hebben. Om in die oude beeldspraak te blijven: dan gaat het dus niet meer over de bakker die bijdraagt aan een arme student die misschien advocaat wordt. Nee, dit wetsvoorstel vraagt ons de bakker te laten meebetalen aan een uitkering die direct op de bankrekening van die advocaat verschijnt. Niet op die van de toekomstige advocaat, niet op die van de zoon of de dochter van de advocaat, maar op die van de advocaat zelf. Daar wringt het. De regering verdedigde het leenstelsel destijds nota bene met het argument dat een opleiding in het hoger onderwijs financieel rendeert. In de stukken uit die tijd werd erop gewezen dat hogeropgeleiden gemiddeld anderhalf tot twee keer zo veel verdienden als mbo-opgeleiden. Zoveel anders is dat tegenwoordig niet.

Vandaag heeft deze Kamer dus een keuze. Nog steeds verdient een hogeropgeleide anderhalf keer zo veel als een vakman met een mbo-diploma. Gaan wij ervoor kiezen om de bakker opnieuw te laten meebetalen aan een uitkering die bij advocaten terechtkomt? Dat is natuurlijk spreekwoordelijk, hè. Ik moet wel even benadrukken dat het niet allemaal advocaten zijn; ik denk dat de Kamer slim genoeg is om te begrijpen wat ik daarmee bedoel. Of zeggen wij: op een gegeven moment is het een keer klaar met compenseren? Voor onze fractie is deze keuze duidelijk.

Ik zie dat ik nog zeven minuten overheb, hoewel ik toch rustig heb gesproken. Ik heb dus nog alle tijd voor interrupties.

De **voorzitter**:
En die zijn er! Maar die zijn kort en bondig.

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik kan de redenering van de heer Claassen eigenlijk goed volgen, maar dit voorstel gaat natuurlijk ook om een uitbreiding van de doelgroep naar mensen die door ziekte geen diploma hebben kunnen halen. Ik vraag me af, want ik heb zo het idee dat hij niet voornemens is om voor dit voorstel te stemmen, of hij wel voor de uitbreiding van die doelgroep zou zijn.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Zoals de wet nu voorligt, wordt het heel lastig. Ik kom niet met een amendement, maar als daar een amendement voor zou komen dat daar misschien wat sturing aan zou kunnen geven — volgens mij gaat dat gebeuren — zou dat niet heel erg onverstandig zijn.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Claassen. Dan is het woord aan mevrouw Rooderkerk namens D66.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dank, voorzitter. Ik stond, toen het zojuist mijn beurt was, achter in de zaal, maar volgens mij uit het zicht van de voorzitter. Fijn dat ik nu dan toch mijn bijdrage kan doen.

Voorzitter. Je studietijd is een bijzondere tijd. Ik studeerde in Amsterdam politicologie. Ik ging op mezelf wonen in de grote stad, maakte nieuwe vrienden voor het leven en kon daarbij gelukkig rekenen op een basisbeurs. Niet lang daarna werd die beurs echter een lening. Studenten van de leenstelselgeneratie hebben een hogere studieschuld opgebouwd. Zij moesten om rond te komen vaker een beroep doen op hun ouders en meer werken naast hun studie. Daarom ben ik blij dat we vandaag het wetsvoorstel behandelen voor een aanvullende tegemoetkoming van maximaal €2.000 voor studenten die tussen 2015 en 2023 onder het leenstelsel hebben gestudeerd. Samen met de eerdere tegemoetkoming komt dit neer op bijna €4.000 per student. Daarvoor stelt deze regering nu 1,4 miljard beschikbaar.

Voorzitter. Het is van groot belang dat iedere student die hier recht op heeft, weet dat hij of zij hiervoor in aanmerking komt en de tegemoetkoming daadwerkelijk ontvangt. Juist omdat het om zo'n grote groep studenten en zo'n aanzienlijk bedrag gaat, vind ik het belangrijk dat deze regeling goed wordt uitgevoerd. Ik wil mijn bijdrage langs drie punten opbouwen: ten eerste het effect van deze tegemoetkoming, ten tweede de uitvoering en het budget en ten derde de bredere investering in onderwijs en het studentenleven.

Ik begin met het voorstel zelf. Onlangs liep ik mee in een demonstratie en werd ik aangesproken door een student die tijdens de periode van het leenstelsel studeerde. Ze vertelde mij hoe moeilijk dat financieel was geweest voor haar en haar vrienden, maar ook hoezeer zij het gevoel had dat haar onrecht was aangedaan. Ik begrijp dat, want de basisbeurs heeft vanaf de invoering in 1986 deel uitgemaakt van het studiefinancieringsstelsel. Op het bijna 30-jarig jubileum werd deze afgeschaft, waarna hij gelukkig acht jaar later weer werd ingevoerd. Zoals de regering in de deze wet terecht stelt, is het bijzonder wrang dat deze studenten, anders dan de generaties voor en na hen, geen gebruik konden maken van de basisbeurs. Ik begrijp ook dat deze tweede tegemoetkoming niet voor al deze studenten een volledige compensatie is voor de gehele periode van acht jaar. Maar tegelijkertijd gaat het om een substantieel bedrag. Wat D66 betreft is dit een terechte tegemoetkoming voor al die studenten die in deze periode schulden opbouwden, een beroep deden op hun ouders en extra hard moesten werken — met jarenlange gevolgen. Wij steunen dan ook van harte deze wet, die, zoals de regering zelf zegt, kan worden gezien als een definitieve tegemoetkoming, een betekenisvolle financiële erkenning en een punt achter deze maatschappelijke kwestie.

Daarnaast is het heel mooi dat met de aanvullende tegemoetkoming de doelgroep van de studenten die het betreft wordt verruimd. De compensatie is er niet alleen voor wie binnen de diplomatermijn afstudeerde, maar ook voor studenten die door bijzondere omstandigheden langer over hun studie deden of geen diploma haalden, bijvoorbeeld in het geval van arbeidsongeschiktheid, een functiebeperking of chronische ziekte. Zij komen in aanmerking voor zowel de tegemoetkoming als de aanvullende tegemoetkoming.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ik heb heel veel opgetrokken met D66 op dit punt. Met de heer Paternotte hebben we een voorstel ingediend om de rente voor de oud-studenten die onder dit leenstelsel, dit schuldenstelsel, vielen op nul te zetten. Immers, ondanks alle gebaren die gemaakt worden, zullen heel veel mensen door de oplopende rente tot hun 60ste aan hun schuld vastzitten. Die schuld wordt ook hoger, zoals het CBS laat zien. Is D66 nog steeds bereid om die rente op 0% te zetten?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Het klopt dat we vaak samen hebben opgetrokken voor studenten. Wij vinden het belangrijk. Wij zien dat studenten het financieel moeilijk hebben en in een tijd leven waarin ze te maken hebben met hoge kosten voor boodschappen en moeilijk een woning kunnen vinden, als ze überhaupt op kamers kunnen. Dat zijn zaken waar wij oog voor hebben en daarom zijn er verschillende maatregelen voor studenten opgenomen in dit coalitieakkoord voor de koopkracht van studenten: de €50 per maand die studenten krijgen ter verhoging van de uitwonendenbeurs en ook een maatregel voor de rente, namelijk 2,5%. Daarmee wordt er substantieel geïnvesteerd in studenten. Het lijkt me ook belangrijk dat dat gebeurt. Mevrouw Beckerman zegt misschien: kan het niet nog meer? Ja, het liefst willen wij ook altijd nog meer, maar dit is wat er in het akkoord staat en waar dekking voor is. Dat is dus ook wat wij steunen.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
In het verkiezingsprogramma van D66 staat: de rente voor deze pechgeneratie moet naar 0%. Ik noem het geen "pechgeneratie", maar dat staat letterlijk in het verkiezingsprogramma van D66. Dat is ook waar de SP en D66 samen voor hebben opgetrokken. Ik stel dus nogmaals de vraag. Vandaag is het Kamerdebat. Vandaag kunnen we meerderheden zoeken. Is D66 nog steeds van mening dat voor deze generatie de rente op 0% moet?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
De rente van de studielening hangt samen met de staatsobligaties. Als je de rente wilt verlagen, dan zul je dus ergens anders geld vandaan moeten halen. Hoe sympathiek wij het ook vinden en hoezeer wij het wellicht ook in ons verkiezingsprogramma hebben staan en het willen steunen, de vraag is dan wel: waar komt het geld vandaan? Nu heb ik natuurlijk ook het amendement van mevrouw Beckerman gezien om naar die 0% te gaan, maar ik zag daarin volgens mij geen dekking. Mijn wedervraag is dus: waar wil mevrouw Beckerman dat uit betalen?

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Nou, dan kunnen we gewoon kijken naar hoe D66 dat eerder wilde betalen en naar de voorstellen die we gezamenlijk hebben gedaan. Dat was onder andere via de btw op sierteelt of via de grootverbruikers van leidingwater. D66 heeft ook het voorstel gesteund om de expatregeling op dat moment te versoberen, maar die is weer royaler gemaakt. Dat zijn allemaal dekkingen die D66 heeft gebruikt in het verleden. Dan blijft dus de vraag staan: wilt u het of wilt u het niet? Het geld is er namelijk. Dat heeft uw partij eerder ook gevonden. Nu is simpelweg de vraag: wilt u het nog steeds? Dan kunnen we namelijk als Kamer gaan kijken of we dat gezamenlijk kunnen regelen.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Wat wij willen, is wat er in het coalitieakkoord staat. Ik vind dat ruimhartig naar studenten. Er staat nu 1,4 miljard voor deze leenstelselstudenten. Er staan miljoenen voor de studenten die nu studeren; dat is die €50 compensatie. Er zijn maatregelen die gaan over mentaal welzijn. Dat zijn allemaal zaken die wij steunen. Als mevrouw Beckerman mij vraagt of ik niet liever nog meer zou willen, zeg ik: uiteraard. Als D66 zetten wij ons altijd in voor beter onderwijs en ook voor studenten. Als er een voorstel is, zien wij dat graag tegemoet, maar het gaat er natuurlijk ook om waar je het geld vervolgens vandaan haalt. Ik zie dat niet in het voorstel terug. Mevrouw Beckerman noemt een aantal zaken, maar die moeten we dan serieus bekijken. Echter, ik vind dat we met dit voorstel een belangrijke tegemoetkoming doen aan studenten. We hebben ook duidelijk oog voor de studenten van nu. Daar sta ik dus volledig achter.

De heer **Ergin** (DENK):
Volgens mij kunnen we stellen dat D66 er spijt van heeft dat het leenstelsel ooit is ingevoerd; dat is verleden tijd. Maar ik hoorde mevrouw Rooderkerk ook zeggen dat ze het een royale

compensatie vond en vindt. Weet mevrouw Rooderkerk hoeveel euro aan basisbeurs een student in totaal heeft gemist als die destijds nominaal is afgestudeerd?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik heb die woorden niet gebruikt, dus als u me citeert, hoop ik dat u dat met de juiste woorden doet. Ik heb gezegd dat het van belang is dat we dit nu doen. Ik denk dat het gevoel breed in de Kamer leeft dat deze studenten wat tekort zijn gekomen. Wat mij betreft is het geen compensatie, maar een tegemoetkoming. Studenten hebben ongeveer €27.000 schuld opgelopen in die tijd. Daarmee is dit natuurlijk geen volledige compensatie. Dat zeggen wij ook niet. Wij vinden het wel goed dat er nu een tweede tegemoetkoming wordt gedaan aan deze studenten, omdat wij ook zien dat dat nodig is. Wat dat betreft ben ik heel blij dat we dit nu met elkaar kunnen behandelen.

De heer **Ergin** (DENK):
Mij gaat het erom dat de studenten van de pechgeneratie €14.000 aan basisbeurs hebben gemist. Zij krijgen daar €2.000 voor terug. Is D66 het met DENK eens dat het bedrag van maximaal €2.000 eigenlijk niks anders is dan een kruimeltje dat zo weer naar DUO gaat, omdat al die studenten natuurlijk een flinke studieschuld hebben opgebouwd, dat het eigenlijk van de ene rekening naar de andere rekening gaat, namelijk die van DUO, en dat studenten daar helemaal niks van merken?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ze merken er wat van in de zin dat er maximaal €2.000 van de schuld kan worden afbetaald. Boven op de eerdere tegemoetkoming komt het uit op €4.000. Het is inderdaad niet het hele bedrag. Het is geen compensatie; het is een aanvullende tegemoetkoming. Dat is wat het is.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ik had het er in mijn bijdrage over dat het een eenmalige tegemoetkoming was, maar dat is niet waar, want dit is de tweede keer. Wat vindt D66: is het nu klaar of moeten we over twee jaar weer bij elkaar komen om nog een keer geld over te maken?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
In de bijdrage van de heer Claassen hoorde ik allerlei overwegingen daarover: waarom niet zoveel of zoveel euro? Wat mij vooral is opgevallen, is dat dit is ingezet onder het vorige kabinet, onder Schoof. De heer Claassen zat toen nog bij de PVV, die dit dus ook voorstelde. Heel veel partijen in deze Kamer voelen wel degelijk dat het nodig is om voor deze generatie wat extra's te doen. In het wetsvoorstel is duidelijk gezegd dat het deze regering gaat om een definitieve tegemoetkoming. Daar sluit ik mij bij aan. Ik denk dat het goed is dat we dit opnieuw doen. Nogmaals, het is een brede wens, een wens van heel veel partijen in de Kamer. Dat is wat het is.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Vindt D66 het bedrag dat nu wordt overgemaakt voldoende?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Dat is een beetje dezelfde vraag als die van de heer Ergin. Alleen, de heer Ergin zegt dat het niet genoeg is en de heer Claassen zegt dat het te veel is. Ik denk dat het dan precies goed is. We maken 1,4 miljard over aan studenten. Dat is heel belangrijk. Uiteindelijk is het een politieke wens. Zoals dat het geval was onder het kabinet hiervoor en het kabinet daarvoor, doen we dat ook onder dit kabinet voor deze studenten.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Mevrouw Rooderkerk zegt dat ik het te veel vind, maar dat heb ik helemaal niet gezegd. Ik heb in mijn bijdrage nergens de woorden "te veel" gebruikt. Het gaat erom dat een eerste tegemoetkoming een tegemoetkoming is. Waarom is er dan nog een tweede

tegemoetkoming? Komt er dan nog een derde tegemoetkoming? Dat is een beetje de vraag. Dat is een essentiëlere vraag over dit wetsvoorstel. Het gaat om een tegemoetkoming. Het gaat er niet om of ik die te hoog of te laag vind.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Het wetsvoorstel waar we nu over spreken, is een voorstel voor een aanvullende tegemoetkoming. Daarin staat ook dat het een definitieve tegemoetkoming is.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ik wil het debat niet verder oprekken dan nodig is, maar ik wil nog even een uitstap maken. Zoals het nu wordt gebracht, is het alsof de studenten een tegemoetkoming krijgen. In mijn pleidooi had ik het erover dat de studenten nu geen tegemoetkoming krijgen. Het zijn volwassen mensen met over het algemeen een goede baan die een tegemoetkoming krijgen. 1,4 miljard is een hoop geld. Ik verbaas me erover dat mevrouw Rooderkerk en dus D66 dat allemaal maar prima vinden, terwijl wij het geld ook aan hele andere dingen zouden kunnen uitgeven.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Het gaat om zowel studenten als oud-studenten. De redenen daarvoor heb ik al duidelijk uitgelegd. Het zijn studenten die te maken hebben gehad met een hogere lening. Zij hebben nu hogere schulden. Hun ouders moesten meer bijspringen, als ze dat konden, en zij moesten extra werken. Wij vinden het dan ook goed dat we dit erkennen en dit bedrag aan die studenten dan wel oud-studenten overmaken. Ik hoor de heer Claassen zeggen: waarom dan niet de huidige generatie? Ook daarin gaan we investeren. We zorgen ervoor dat zij meer ruimte in de portemonnee krijgen, namelijk door een verhoging van de uitwonendenbeurs. Wij investeren natuurlijk ook 1,5 miljard structureel in het onderwijs en de wetenschap, want D66 vindt dat heel erg belangrijk.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ja, investeren in onderwijs en wetenschap is prima. Daarover zijn wij het helemaal met elkaar eens; daar gaat het niet over. In mijn bijdrage zei ik dat degenen die als laatsten in dit stelsel zijn ingestapt, nu rond de 30 zijn. Nu snap ik dat bepaalde mensen eeuwig student zijn, maar ik vraag mij dan af over welke studenten mevrouw Rooderkerk het heeft.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Het gaat om degenen die tussen 2015 en 2023 hebben gestudeerd. Onder hen zijn dus studenten die nu nog studeren en oud-studenten. Dat is ook waar de wet over gaat.

De **voorzitter**:
Ik wil nu eigenlijk wel voorzichtig tot een afronding van de interruptie komen.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ja, tot slot. Dit antwoord is prima, hoor, maar het betekent wel dat we ook eens met elkaar moeten gaan kijken of studenten die hun opleiding starten, die ook afmaken binnen de tijd die daarvoor staat en niet eeuwig maar aan de gang blijven.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik ben een beetje op zoek naar de vraag achter de vraag. Er wordt immers gevraagd naar zaken die allemaal in de wet te vinden zijn. Die deel ik, maar als hier dan wordt gesteld "studenten moeten hun diploma halen" … Deze wet heeft betrekking op studenten die daadwerkelijk binnen de termijn hun diploma hebben behaald. Het is wat verruimd voor studenten die dat niet konden vanwege bijzondere zaken, bijzondere redenen, maar feitelijk gaat het dus over de groep waarover de heer Claassen het nu heeft. Daarnaast zijn er nog allerlei andere zaken, zoals het bindend studieadvies, waar wij niet een groot fan van zijn,

waarmee wordt gestimuleerd dat studenten hun studie halen. Maar nogmaals, deze wet heeft juist daar ook betrekking op.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw betoog.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Voorzitter. Dan de uitvoering. De aanvullende tegemoetkoming van €44,50 voor iedere maand dat de student binnen het leenstelsel recht had op een prestatiebeurs, komt boven op de eerdere compensatie van €34,17 per maand. De tegemoetkoming wordt verrekend met een eventuele studieschuld. Bij geen of een lagere schuld wordt het resterende bedrag direct uitbetaald, net als bij de eerste tegemoetkoming. Het is natuurlijk financieel uiterst verstandig om eerst schulden af te betalen en ook voor de uitvoering efficiënter. Toch is de vraag aan de minister of zij deze keuze nader kan toelichten en op welke wijze dit zal worden uitgevoerd.

Voorzitter. Ik las al dat als dit voorstel tijdig door de Kamers wordt aangenomen, de tegemoetkoming per april 2027 kan worden uitgekeerd aan deze groep oud-studenten. Kunnen we hiervan uitgaan, vraag ik aan de minister. En daarbij: welke lessen hebben wij geleerd uit de eerste tegemoetkoming, die we nu kunnen toepassen op deze tweede, bijvoorbeeld ten aanzien van de uitvoering bij DUO? Het is natuurlijk van groot belang dat alle oud-studenten die hiervoor in aanmerking komen ook daadwerkelijk worden bereikt en hun tegemoetkoming kunnen ontvangen. Daarover ook een aantal vragen. Hoe gaat de minister ervoor zorgen dat alle rechthebbende oud-studenten worden bereikt? Hoe wordt de informatiecampagne door DUO uitgevoerd? En specifiek voor de studenten die niet of niet meer bij DUO bekend zijn: hoe zorgen we ervoor dat ook zij niet buiten beeld raken en een aanvraag kunnen doen? Om hoeveel mensen schat de minister in dat het gaat? En over wat voor situaties hebben wij het dan? Want uiteindelijk gaat het er niet alleen om dat er een regeling is, maar ook dat de mensen die er recht op hebben daar ook gebruik van kunnen maken. Daarvoor verwacht ik ook iets vanuit het ministerie. Dus gaat zij ook op die wijze zelf bijdragen aan de communicatie daarover?

Dan ten derde. Dit voorstel laat ook zien hoe belangrijk het is om te investeren in studenten tijdens hun studietijd. Met deze coalitie hebben we aangekondigd om ook de uitwonendenbeurs voor studenten met zo'n €50 extra per maand te verhogen. Dit is €600 per jaar extra voor studenten, die dat bijzonder goed kunnen gebruiken. Daarnaast wil ik in deze context nogmaals benadrukken hoe belangrijk het is om te investeren in onderwijs als geheel om een omgeving te creëren voor studenten en anderen om zichzelf te ontwikkelen, om te investeren in de toekomst van onze jongeren, onze kennisinstellingen en de wetenschap, uiteindelijk allemaal om niet alleen studenten maar ook Nederland als geheel een toekomst te bieden. Daarom is een structurele investering in het onderwijs en de wetenschap een investering in de toekomst van ons allemaal en is studeren, hopelijk, voor de studenten van nu ook weer de bijzondere tijd die hij kan zijn.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Beckerman, namens de SP.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ja, goedemiddag. Vandaag bespreken we de aanvullende tegemoetkoming voor studenten die onder het leenstelsel vielen. Laat ik vooropstellen dat het goed is dat het kabinet een gebaar maakt. Maar het is ook alleen maar dat, een gebaar, en voor velen te weinig. De SP was altijd tegenstander van het leenstelsel, of, zoals wij het noemen, "het schuldenstelsel", want dat is het. Er is een generatie studenten opgezadeld met een enorme schuld die nog

decennia impact zal hebben op hun leven: niet aan een huis kunnen komen, tot je 60ste in de schulden zitten, moeite met rondkomen. En het is deze overheid die deze schulden heeft aangejaagd. Die heeft echt letterlijk tegen studenten gezegd: steek je maar in de schulden, het komt goed. Daar kwam nog een belofte bij: beter onderwijs op de universiteiten en hogescholen. Die is niet ingelost. Het is dus de overheid die wat ons betreft deze problemen ook weer moet oplossen. Daarom wil de SP dat er meer gebeurt dan er vandaag gebeurt. De SP heeft daarom al meerdere amendementen en voorstellen gedaan en ingediend, of zal die indienen: bevries de rente op 0%, verlaag de schulden, verkort de aflossingstijd, laat meer studenten gebruikmaken van de compensatieregeling. Laat ik beginnen met mijn eerste blokje, of komt er al een interruptie?

De **voorzitter**:
De heer Boomsma maakt even een schijnbeweging.

De heer **Boomsma** (JA21):
Ik wilde inderdaad ook de vraag stellen die mevrouw Rooderkerk eigenlijk al had aangekaart in haar eigen termijn. Ik heb even teruggekeken en -gelezen. Minister Dijkgraaf heeft in die tijd aangegeven dat het 9 miljard euro zou kosten om die rente op 0% te zetten. 9 miljard euro!

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ja. De voorstellen die daar eerder voor zijn gedaan, zijn gedekt. Wij hebben ook vooral gekeken naar voorstellen waar veel partijen zich achter hebben geschaard. Er waren drie dekkingen die steeds terugkwamen, waarvan een grote natuurlijk die expatregeling is. Het is nu zo dat expats in Nederland minder belasting betalen. Zij krijgen daar een korting op. In de periode van het vorige kabinet is die natuurlijk tijdelijk iets verlaagd. Inmiddels is die weer verruimd, dus dat is een mooie dekking. Verder zijn er veel andere dekkingen genoemd, zoals sierteelt en leidingwater voor grootverbruikers. Dat zijn regelingen waar het kabinet nu van zegt: die schaffen we af. Dit kabinet heeft dus al een deel van dit geld. Dat zijn voor ons logische dekkingen. Die zijn ook al eerder gebruikt. Je moet natuurlijk kijken waar meerderheden voor te vinden zijn. De grootste partij in deze Kamer heeft heel vaak gezegd dat de rente naar 0% moet, dus we kijken ook naar die partij en naar de dekkingen die al eerder zijn gebruikt. Tegen die partij zeggen we: als je blijft staan waar je stond, als je doet wat er in je verkiezingsprogramma staat, dan is dit een heel mooi voorstel.

De heer **Boomsma** (JA21):
Politiek is keuzes maken; zo is het natuurlijk ook gewoon. Mevrouw Beckerman zegt dat dit kabinet dit geld al heeft, maar dat gaat natuurlijk voorbij aan het feit dat het wel gewoon allemaal is belegd en uitgegeven. We hebben een nieuwe Miljoenennota, dus dat kan natuurlijk niet kloppen.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Nou, die regelingen zijn versoberd op de manier waarop D66 ze wilde inzetten voor die rentebevriezing, dus het lijkt me een hele interessante om … Vandaag doen we voorstellen bij deze wet. Dat zijn voor een deel dus ook ongedekte voorstellen. Dat heeft gewoon te maken met de wetstechniek. De komende weken, of maanden eigenlijk, gaan we de begroting behandelen. Ik vind dat de OCW-begroting op punten echt te weinig geld heeft. Ik vind het mooi dat de eerdere bezuinigingen deels worden hersteld, maar ik vind wel dat die krap is. Ik vind dus ook dat we naar andere begrotingen moeten kijken. Dit is dus een richting waar de Socialistische Partij naar kijkt. Ik kan trouwens ook nog verder uitweiden over het punt dat net gemaakt werd, namelijk over de vraag hoe je dat doet met mensen die nu meer en mensen die nu minder verdienen. Ook daar heeft de Socialistische Partij natuurlijk voorstellen voor. Die zullen we ook opnieuw doen, bijvoorbeeld volgende week bij de Financiële Beschouwingen. Voor nu lijken de eerdere dekkingen, waarmee de grootste partij akkoord ging, mij hele logische dekkingen voor het voorstel.

De heer **Boomsma** (JA21):
Tot slot. We zullen die dekkingsvoorstellen dan nog tegemoet zien. Ik had nog een andere vraag. Dit voorstel geeft deze tegemoetkoming natuurlijk aan alle oud-studenten die onder de zogenaamde pechgeneratie vallen, dus ook aan degenen die misschien een gigasalaris hebben en helemaal geen schulden hebben gemaakt. In die zin verbaast het mij dus een beetje dat de SP zo'n tegemoetkoming steunt, terwijl je zou denken dat de SP zich wil richten op de mensen die echt het meest in de problemen zitten.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Volgens mij is het niemand ontgaan dat wij de rijken willen belasten en dat wij belastingen, zoals de vermogensbelasting en de inkomstenbelasting, voor de grootste inkomens en vermogens altijd zullen toejuichen. Mijn collega Jimmy Dijk heeft dat vorige week in verschillende toonhoogtes, zie ik aan de voorzitter, ferm verdedigd.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Maar dat willen we altijd opnieuw doen, want het punt blijft staan: belast de rijken; haal het geld waar het zit.

Laat ik verdergaan met dit voorstel over de rente. Heel veel studenten is gewoon voorgehouden: "Neem een lening. De rente is bijna niks, dus het komt wel goed. Je investeert in je eigen toekomst." Niets is minder waar. De rente zorgt er ook voor dat die schuldenberg alleen maar toeneemt. Studenten betalen niet zelden honderden euro's per jaar alleen maar aan rente. Als je een schuld hebt van €25.000, dan betaal je ruim, zeer ruim, €500 per jaar alleen aan rente. De extra compensatie helpt deze oud-studenten dus ook veel te weinig. Het CBS laat zien dat de gemiddelde schuld van studenten die onder het leenstelsel studeerden niet daalt, maar stijgt, ondanks dat een deel van hen dus al jaren aan het aflossen is. Dat komt dus door de rente op die schuld. De SP doet daarom opnieuw het voorstel om de rente te bevriezen op 0%. De afgelopen jaren deden we dat met D66 samen, zoals ik al zei. Ik ben dus hoopvol, met het oog op de partijen die daar de afgelopen jaren allemaal voor hebben gestemd. Ik krijg ook graag een reactie van het kabinet.

In het tweede amendement dat we hebben ingediend, stellen we voor om de terugbetaaltermijn te verkorten naar vijftien jaar, zonder de maandlasten daarbij te verhogen. We zien nu namelijk dat mensen die op hun 25ste klaar zijn met studeren, tot hun 60ste vastzitten aan een schuld. Veel studenten van minder rijke ouders — daar hadden we het net al even over — zitten niet alleen met een schuld, maar hebben nu ook minder geld om hun lening af te lossen. Zij zitten dus nog decennia vast aan een schuld die hun verkocht is als "sociaal". Dit is asociaal en dit moet anders. Graag een reactie van het kabinet.

Voorzitter. Het is goed — daar ben ik echt blij mee — dat het kabinet meer groepen in aanmerking laat komen voor compensatie, zeker wanneer mensen echt buiten hun schuld, bijvoorbeeld door ziekte, hun studie niet konden afmaken. Toch vinden we deze groep nog steeds te beperkt. Daarom doen we het voorstel om ook oud-studenten die maar negen maanden onder het leenstelsel vielen, voor die maanden in aanmerking te laten komen voor compensatie. Graag een reactie van het kabinet.

Er staat iemand bij de interruptiemicrofoon.

De **voorzitter**:
Ik zie het.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ik probeer te begrijpen wat nu de gedroomde werkelijkheid wordt voor die groep. We delen natuurlijk dat het voor hen een hele vervelende situatie is geweest, maar wat betekent dat dan? De tegemoetkoming moet blijkbaar hoger. Ik probeer het te begrijpen. Er komt een voorstel van de SP om niet €35, €45 of €95, maar misschien €200 te regelen. Ik weet niet om hoeveel euro het gaat; misschien kan daar iets over gezegd worden. Ook is het voorstel om iets te doen aan het leenbedrag, de rente en dat soort dingen. Er zijn dus meerdere componenten. Aan welke bedragen denkt mevrouw Beckerman?

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dat heb ik ook altijd. Dat is het nadeel van interrumperen, omdat je dan net op dat stukje komt. Als u in mijn hart kon kijken, zou u zien dat ik vind dat wij deze generatie helemaal moeten compenseren. Ik kom daar straks iets uitgebreider op terug in mijn tekst, hoewel dat al het laatste stukje is. Ik vind dat je dit helemaal recht zou moeten trekken, omdat we nu echt zien … U krijgt die berichten ongetwijfeld ook. Er is tegen mensen gezegd: ga studeren, steek je in de schulden; het komt goed, want de rente is niks of bijna niks, dus het komt helemaal goed. Die mensen zitten nu in de situatie dat zij tot hun 60ste tegen een schuld aankijken. Als zij naar een bank gaan omdat ze een huis willen kopen, omdat ze misschien een gezin willen stichten, zegt de bank: dat gaan we niet doen, want kijk eens naar die schuld. Mensen lopen hierop vast.

Het kabinet wil een gebaar maken. Wij denken: als je het echt goed wilt doen, compenseer het dan helemaal. Waarom dan toch ook die voorstellen? Nou, ik zou graag naar meerderheden willen zoeken in de Kamer. De grootste partij hier heeft in haar verkiezingsprogramma staan dat de rente op 0% moet. Dat lijkt me heel mooi. Van mij mag de compensatie hoger; dat is mijn ideaal, zoals ik net heb gezegd. Maar de rente op 0% is mogelijk. Als we kijken welke partijen daar de afgelopen tijd voor hebben gestemd, zouden we een heel eind moeten komen. De vraag is nu dus: gaan die partijen stemmen zoals ze eerder deden en zoals in hun programma staat?

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ja, maar de tegemoetkoming nu kost al 1,4 miljard. We zouden dat moeten vervierVoudigen om misschien in de richting te komen van wat mevrouw Beckerman voorstelt. Dan gaan we richting de 6 miljard en misschien moet het wel 8 miljard worden. Dan is er nog de rente, dus de regering — of wij, met z'n allen — moet dan algauw 13 à 14 miljard gaan regelen. De SP wil ook nog iets met het eigen risico en de Wmo. Dat moet dan ook nog allemaal en dan gaat het richting de 100 miljard. Het antwoord van de SP is dan altijd: we gaan de rijkeren meer belasten. Als dat de enige oplossing is, is dat toch een heilloze toekomst voor al deze voorstellen?

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Weet u wat ik zo interessant vind hieraan? Ik ga het even omdraaien. Neem die rente. Dat is een bedrag waarvan ik ook zeg: dat is gigantisch. Mensen worden hier pas boos en komen hier pas staan als de overheid het moet betalen. Laten we het even tot ons laten doordringen dat dit het is waar wij deze generatie studenten mee hebben opgezadeld. Alleen al met de rente zitten zij nu op een bedrag dat becijferd wordt — natuurlijk moeten er wat uitvoeringskosten af — op 9 miljard. Daar is deze generatie studenten, tegen wie we hebben gezegd "sociaal leenstelsel, leent u maar, het komt allemaal goed" mee opgezadeld. De vraag is dus of we die schuld privaat laten — want die schuld is er — of dat we kijken hoe we dit als samenleving echt sociaal kunnen oplossen en hoe we een fout uit het verleden goed kunnen maken. U erkende ook, zeg ik met excuses tegen de voorzitter, dat dit een fout is van de overheid. De vraag is dan of de overheid haar fouten goed moet maken of dat we zeggen "zoek het maar uit met die schuld", wetende dat mensen echt in problemen zitten en bijvoorbeeld niet aan een huis kunnen komen.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Allemaal mooi en wel, maar die miljarden betaalt niet de regering, maar die betalen mensen die nu kijken en op de publieke tribune zitten. Die betalen wij. Iedereen die thuis zit, moet die miljarden gaan ophoesten, of alleen de rijken moeten dat doen. Als dat zo is, verliezen al die mensen die een hele mooie studie hebben doorlopen en een hele leuke baan hebben, hun baan. Want als al die rijken en al die bedrijven moeten gaan dokken, gaan ze Nederland uit vluchten. Dan schiet u in uw eigen voet.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dus de heer Markuszower wil dat de studenten …

De **voorzitter**:
Het is de heer Claassen van de Groep Markuszower. Ze lijken niet eens op elkaar!

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Excuses. De heer Claassen van Groep Markuszower wil dus dat deze studenten, die het soms niet kunnen betalen en buiten hun schuld een schuld hebben, dit betalen. Dat is natuurlijk de vraag: hoe lossen we dit rechtvaardig op? Wij zeggen dan: haal het niet bij mensen die nu echt knel zitten en bijvoorbeeld geen huis kunnen kopen door die schuld en los het op een rechtvaardige manier op. Kijk dus hoe je het wel kunt betalen. Daar zijn eerder voorstellen voor gedaan. Ik ben ook wel benieuwd naar de mening van Groep Markuszower daarover, zoals de expatregeling, waarmee we buitenlandse werknemers minder belasting laten betalen. Dat was een van de dekkingen die eerder is voorgesteld. Dat is best een interessante dekking, misschien ook wel voor Groep Markuszower, om eens naar te kijken.

De **voorzitter**:
Afrondend, kort en bondig.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Zeker afrondend. De wet ligt nu voor. Als dit allemaal geamendeerd wordt, kost dat wel geld. Ik zie dat geld nu niet. Nu wordt door mevrouw Beckerman gezegd: we kijken dan wel bij de begroting. Maar de wet is vandaag. Ik weet niet wanneer we erover stemmen? Dat is over twee weken, dus allemaal voor de begrotingen. Het is dus een hele rare figuur, dus ik vind het nogal lastig om nu met amendementen te komen die geld kosten waar helemaal niks onder zit.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Maar dat is een gek verwijt aan mij. Deze wet behandelen we vandaag. Ik heb de wet niet gemaakt, maar we behandelen 'm vandaag. Bij deze wet kun je voorstellen indienen om de wet te wijzigen. Dat hebben wij gedaan. Daar hebben we veel tijd aan besteed. Dus als ik nu het verwijt krijg dat het gek is dat ik dit nu doe, kan ik daar niet zo veel aan doen. Vandaag is het debat over deze wet. U weet ook dat we geld vrijmaken in begrotingen. U weet ook dat er eerder voorstellen waren om dit te dekken. Die hebben we net opgenoemd. Die bestaan nog steeds; daar zouden we naar kunnen kijken. Maar dat we vandaag de wet behandelen, kunt u mij niet verwijten.

De **voorzitter**:
"Dat kan de heer Claassen …"

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dat kan de heer Claassen mij niet verwijten. Iedereen mag mij van alles verwijten, maar ik ga hier toch even verdedigen dat wij hebben gewerkt om deze wet rechtvaardig te maken en dat wij hopen op meerderheden.

Voorzitter. Ik kwam al bij mijn slotpunt. Hier wordt vaak gesproken over een "pechgeneratie" als het gaat over de oud-studenten die onder het leenstelsel vielen. Maar hier is geen pechgeneratie. Hier is een generatie die de dupe is van fouten en politieke besluiten, besluiten die we kunnen goedmaken. We hebben daar vandaag meerdere voorstellen voor gedaan, maar nog beter zou het zijn — ik noemde het net al — om een veel groter deel van de studieschulden kwijt te schelden. Dat is niet alleen omdat het deze generatie helpt, die nu niet of nauwelijks aan een huis kan komen, tot hun 60ste met een schuld zit die niet hun schuld is of moeilijker rond kan komen, maar ook omdat schulden voor ons allemaal een probleem kunnen worden. Volgens De Nederlandsche Bank bijvoorbeeld hebben Nederlandse huishoudens collectief zo veel schuld — dit zijn natuurlijk ook veel hypotheekschulden — dat ze een systeemrisico kunnen worden voor onze economie. Met andere woorden: als de huizenprijzen iets dalen, gaan mensen direct minder uitgeven aan consumptie. Ze gaan minder uit eten, minder naar de kapper, minder kleding kopen. Dat kan direct onze economie schaden. Het leenstelsel was een roekeloos en mislukt experiment. Het is onrechtvaardig dat de gevolgen ervan moeten worden gedragen door de slachtoffers ervan. Laten we niet alleen pleisters plakken, maar echt compenseren.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Armut namens het CDA in de eerste termijn.

Mevrouw **Armut** (CDA):
Dank, voorzitter. Van 2015 tot 2023 studeerden Nederlandse studenten onder het leenstelsel. Als je terugrekent, kom je ongeveer bij de studenten die geboren zijn tussen 1997 en 2002. Gen Z dus. Als je de kenmerken van Gen Z leest, dan zijn we telefoonverslaafd. Een bijkomend voordeel is wel dat we digitaal vaardig zijn. We geven al ons geld uit aan koffietjes buiten de deur en luisteren vooral naar influencers. Ik denk dat een Gen Z'er zelf zou zeggen: we bewaken onze werk-privébalans goed. Maar een VVD'er zou misschien zeggen: ga toch vijf dagen werken. Kortom, aan ontleding van deze generatie geen gebrek. Maar één ding wordt vaak vergeten, en dat is dat deze generatie onder het leenstelsel heeft gestudeerd. Misschien is het handig om dat mee te nemen in verder antropologisch onderzoek naar deze generatie.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Waarom laat de voorzitter mij hier nu wachten? Ik wil een mooie interruptie plaatsen op de eerste paar zinnen van mevrouw Armut over Gen Z.

De **voorzitter**:
Omdat ik het ook goedvind dat mevrouw Armut even de gelegenheid krijgt om die eerste zinnen uit te spreken.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Dat was een hele lange zin, dan. Maar het ging over die koffietjes. Is mevrouw Armut het met mij eens dat het dan toch wel een chai of een latte met havermelk is? Of is het dan toch vooral gewoon echte koffie met echte melk?

Mevrouw **Armut** (CDA):
Als de heer Claassen benieuwd is naar mijn voorkeur: die gaat uit naar gewone koemelk.

De **voorzitter**:
Kijk, zoals het een waren christendemocraat betaamt.

Mevrouw **Armut** (CDA):
Het is een unieke onderbreking geweest van de manier waarop we studiefinanciering tot die

tijd hadden geregeld en nu weer regelen. Een uitzondering op de regel, en wat het CDA betreft altijd al een heel slecht idee. Wij zijn niet voor niks altijd tegen het leenstelsel geweest. Toen een groot deel van deze Kamer eindelijk tot inkeer kwam met het terugdraaien van het leenstelsel, zei CDA-Kamerlid René Peters al: men spreekt achteraf van een zogenaamde pechgeneratie. Maar met pech heeft het eigenlijk niks te maken. Het was een bewuste keuze. Het was een liberale keuze. En een keuze waar we nu op terugkomen. Dat is maar goed ook.

Helaas kunnen we de tijd niet terugdraaien en kunnen we nu alleen maar tot de conclusie komen dat het een dom idee was. Daar koop je helaas niks meer voor. Het eerlijke verhaal is dat we de generatie die van 2015 tot 2023 heeft gestudeerd, onder het leenstelsel dus, nooit volledig zullen kunnen compenseren. Een pijnlijke consequentie van een liberale opwelling. Juist daarom heeft het CDA eerder ingestemd met de tegemoetkoming aan de leenstelselgeneratie toen de basisbeurs weer werd ingevoerd. Volgens mij is het netjes en logisch dat de politiek tot de conclusie is gekomen dat het leenstelsel inderdaad geen goed idee was en vervolgens ook boter bij de vis heeft geleverd en dit gebaar naar deze generatie heeft gemaakt.

Dat brengt ons bij het voorliggende voorstel voor een aanvullende tegemoetkoming. Het is dus niet de eerste keer dat het kabinet met een tegemoetkoming komt. De regering schrijft: voor elke generatie geldt dat zij te maken kan krijgen met overheidsbeleid waarvan zij positievere dan wel negatievere gevolgen kan ervaren in vergelijking met andere generaties. Zoals in de memorie van toelichting bij de Wet herinvoering basisbeurs hoger onderwijs is geschreven, geldt in die gevallen dat er juridisch geen verplichting is om hiervoor een tegemoetkoming te verstrekken. In dat licht vraagt onze fractie zich wel af of het kabinet nader kan toelichten hoe men tot het besluit is gekomen om nog een aanvullende tegemoetkoming te verstrekken. Kan de minister toelichten welk afwegingskader hierbij een rol heeft gespeeld? Hoe ziet de minister dat uit de OCW-beleidsdoorlichting blijkt dat het leenstelsel geen negatief effect heeft gehad op de toegankelijkheid van het onderwijs?

Het overgrote deel van de leenstelselgeneratie is inmiddels afgestudeerd en hopelijk hebben zij voor een groot deel al een mooie baan. In tegenstelling tot de jaren voor en na hen, zijn zij wel met een grotere schuld aan hun volwassen leven begonnen. Dat is ook exact waarom het CDA dit zo'n slecht idee vond. Daarnaast weten we dat een deel bijvoorbeeld ervoor heeft gekozen om geen master te volgen. Ook dat laat zien dat we niet alle mogelijke gevolgen van het leenstelsel achteraf kunnen herstellen.

Voorzitter. Het CDA vindt het positief dat het kabinet de doelgroep van de tegemoetkoming uitbreidt. Het gaat bijvoorbeeld om mensen die door een chronische ziekte geen diploma hebben kunnen halen. Als er destijds een basisbeurs was geweest, was voor die groep vanwege hun bijzondere omstandigheden de lening in een gift omgezet. Het lijkt ons daarom logisch en rechtvaardig dat zij nu alsnog voor een tegemoetkoming in aanmerking komen. Maar we kunnen er niet omheen dat de Raad van State adviseert om af te zien van een aanvullende tegemoetkoming. Zo stelt de Raad van State dat een aanvullende tegemoetkoming afbreuk doet aan het doel en de betekenis van een eerdere tegemoetkoming. Kan de minister hierop reflecteren en kan de minister vervolgens helder maken hoe zij tot de conclusie is gekomen dat de vorige tegemoetkoming te laag was? Dat kan natuurlijk, maar dan is het niet meteen duidelijk welk kader we toepassen en hoe we volgende, soortgelijke gevallen kunnen beoordelen. Wat maakt dat deze tegemoetkoming wél terecht en definitief zou zijn?

Hoe slecht je het leenstelsel ook vond, hoe blij je ook bent dat de basisbeurs terug is en hoe fijn je het vindt dat deze tegemoetkoming eraan komt, we moeten als overheid ook nadenken over onze rol in soortgelijke situaties en over de verwachtingen die we wekken. Het staat de wetgever vrij, en hij heeft het recht, om wetten te wijzigen. Dat doen we hier aan de lopende

band. Dat betekent dat er altijd groepen of generaties zijn waarvoor wetgeving ongunstiger uitpakt. Juridisch gezien is het kabinet niet verplicht om een aanvullende tegemoetkoming te doen. Kan de minister hierop ingaan? Het CDA vindt namelijk, hoewel wij absoluut tegenstander waren van het leenstelsel, dat we voor onszelf weleens een onwerkbare situatie zouden kunnen creëren als we richting een compensatiesamenleving gaan. Vindt de minister dit ook en hoe voorkomt zij dat wij onrealistische verwachtingen creëren voor andere groepen door specifiek voor deze groep de keuze te maken om met een aanvullende tegemoetkoming te komen?

Voorzitter, afrondend. Het is heel goed dat de basisbeurs terug is en het is ook heel goed dat we voor de groep die daar geen gebruik van heeft kunnen maken, boter bij de vis doen. Tot zover, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Abdi van PRO voor haar eerste termijn.

Mevrouw **Abdi** (PRO):
Dank je wel, voorzitter. We bespreken vandaag de aanvullende tegemoetkoming. Wie tussen 2015 en 2023 ging studeren, kreeg geen basisbeurs maar een lening. Deze generatie, de pechgeneratie, kreeg daar een belofte bij: het bespaarde geld zou naar beter onderwijs gaan. Die belofte is niet waargemaakt. Volgens de Algemene Rekenkamer is maar een klein deel van het geld echt in het onderwijs terechtgekomen. Wat wel bleef, waren helaas de schulden. Zolang de rente nul was leken die mee te vallen, maar nu de rente is gestegen, drukt die schuld elke maand zwaar. We zien dan ook een directe link tussen geldzorgen en mentaal welzijn. Die problemen moeten wat ons betreft worden aangepakt, maar niet met een volledige compensatie. Dat zou oneerlijk zijn tegenover de studenten die alles op alles hebben gezet om schuldenvrij af te studeren en tegenover jongeren die direct zijn gaan werken. Maar de problemen moeten wel worden aangepakt met een serieuze tegemoetkoming en, zoals het nu wordt geregeld, een aanvullende tegemoetkoming.

Studeren is iets heel moois. Als het leidt tot heel veel zorgen iedere maand over de keuzes die je wel of niet hebt gemaakt, vinden wij het meer dan terecht dat wij, na de beloftes waar je toentertijd op hebt gevaren, een gebaar maken naar deze generatie. Het is daadwerkelijk iets bijzonders. Schulden opbouwen vindt niemand prettig. Daarom zijn we blij dat er nu een serieuze en definitieve regeling komt. Niemand moet aan het lijntje worden gehouden. Dat is een aspect dat ik belangrijk vind om hier in dit huis te noemen. Uiteindelijk hebben we als overheid de verplichting om niet alleen verantwoordelijke politiek te bedrijven, maar ook betrouwbaar te zijn. Dus niet een andere belofte doen als de wind anders waait, en dan weer daarop terug onderhandelen.

Deze discussie speelt al heel lang als het gaat om deze generatie. Wij vinden dat er hiermee eindelijk een einde aan deze discussie komt. Juist in deze groep zitten heel veel schrijnende gevallen. Wij zijn blij dat met het wetsvoorstel in het bijzonder ook wordt gekeken naar studenten die bijvoorbeeld te maken hadden met een chronische ziekte. Ik heb studenten gesproken die waren uitgevallen, die heel graag hadden willen doorstuderen maar dat niet konden. Dat deze groep nu ook hiervoor in aanmerking komt, vinden wij een goede zaak.

Wij willen graag van de minister horen hoe we zorgen dat iedereen die recht heeft, ook recht wordt gedaan. Ik lees dat het moeilijk is om een aantal studenten in beeld te krijgen. Dan zou ik bijna willen zeggen: laten we wat creatiever zijn. Kunnen we niet praten met bijvoorbeeld onderwijsinstellingen in plaats van: computer says no, we kunnen je niet vinden, dus laat het maar schieten? Wij denken dat het zaak is om zo veel mogelijk studenten in beeld te krijgen. Ik hoor heel graag van de minister hoe we met die communicatie omgaan en hoe we deze studenten gaan bereiken.

Daarnaast hoor ik graag van de minister hoe we voorkomen dat het uitbetalen van tegemoetkomingen een negatieve impact heeft, namelijk het terugvorderen van uitkeringen en toeslagen. Is met DUO geregeld dat zij dit bij de uitbetaling van tegemoetkomingen regelen vlak voordat het vermogen wordt vastgesteld? Dat is juist om te voorkomen dat mensen hierdoor opnieuw in hun bestaanszekerheid worden geraakt.

Voorzitter. Daarnaast hebben we eerder in dit huis discussies gehad over het punt dat studieleningen drukken op de leencapaciteit voor een hypotheek. Het is natuurlijk heel goed dat banken willen voorkomen dat mensen in financiële nood raken, maar het is natuurlijk wel heel erg draconisch dat een studielening de aankoop van een eigen woning in de weg staat. We zouden graag van de minister horen hoe ze hier opnieuw naar gaat kijken, zodat we in ieder geval zorgen voor meer maatwerk.

Voorzitter, tot slot. Studentenwelzijn wordt in belangrijke mate bepaald door financiële zekerheid. Of je de eindjes aan elkaar kunt knopen, heeft direct invloed op je studieprestaties. Daar moet geen toekomstige financiële onzekerheid bovenop worden gestapeld. We zien vandaag de dag dat heel veel studenten te maken hebben met bestaanszekerheid. Ik hoor graag breder van de minister welke maatregelen zij treft om de studenten die weinig te besteden hebben te bereiken, en of zij hierover in overleg kan gaan met haar collega's.

Dat was het.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Abdi. Dan is het woord aan de heer De Beer namens de VVD in de eerste termijn.

De heer **De Beer** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Onderwijs gaat wat mij betreft over het ontdekken, ontwikkelen en benutten van je talenten. Die talenten kan Nederland heel goed gebruiken. Alle waardering voor studenten en oud-studenten, want zij dragen, met heel veel anderen, bij aan onze welvaart en aan het in stand houden van onze voorzieningen. In de techniek, de zorg en de bouw en bij onze veiligheid: overal zijn talenten actief en heel erg nodig. Daarom is kwalitatief goed onderwijs dat aansluit op de arbeidsmarkt belangrijk, want daar doen we het voor, voor onze talenten in Nederland.

We hebben het vandaag over de Wet studiefinanciering en dus over studenten. Ik denk dan juist aan die talenten en aan het verdienvermogen van Nederland. Dit wetsvoorstel gaat over een specifieke groep oud-studenten. Dat zijn mensen die inmiddels hun bijdrage leveren aan het verdienvermogen van Nederland, maar die door het leenstelsel ook nadelen hebben ondervonden van dat stelsel. Dat stelsel is bovendien weer ingeruild voor de basisbeurs. Daarmee heeft de politiek studenten in die fase in een ingewikkelde positie gebracht. Ik snap goed dat studenten die onder het leenstelsel studeerden, de terugkeer naar de basisbeurs als oneerlijk hebben ervaren. Zij zaten precies in de fase tussen het afschaffen en het herinvoeren van de basisbeurs. Daarom vond mijn fractie het in het verleden ook terecht om hun tegemoet te komen.

Er is bij de totstandkoming van de afspraak over de aanvullende tegemoetkoming door het vorige kabinet overeengekomen om dat te doen. Voor de VVD geldt: afspraak is afspraak. Daarbij gaat het ook over de betrouwbaarheid van de overheid, zoals mevrouw Abdi net aanhaalde. Ik hoop dat dit voor oud-studenten een opsteker is. Zij hebben geen invloed gehad op het stelsel waaronder zij studeerden. De overheid heeft dat stelsel immers met bepaalde overwegingen ingestoken, mede om de kwaliteit van het onderwijs te kunnen verbeteren. Na verloop van tijd bleek er voor dat stelsel geen politiek draagvlak meer te bestaan, en dus zijn we terug bij de basisbeurs. Wij kunnen ondersteunen dat wij deze oud-

studenten nu tegemoetkomen. We trekken ook veel geld uit om hun tegemoet te komen.

Dat is op zich mooi en terecht, maar het volgende wringt wel een beetje. Dat is zojuist ook al een aantal keren aangehaald. Dit is een tweede tegemoetkoming. Twee opeenvolgende tegemoetkomingen maken het beleid natuurlijk niet eenvoudig, niet voorspelbaar en misschien ook niet helemaal betrouwbaar. Sterker nog, wekt dit niet weer verwachtingen voor een nieuwe tegemoetkoming? Daar wil ik vandaag heel helder over zijn. Met deze tweede tegemoetkoming zetten we wat de VVD betreft echt een definitieve punt. Kan de minister bevestigen dat die definitieve punt bij dezen wordt gezet? En hoe wil zij dat borgen?

Naast het zetten van een definitieve punt is het belangrijk om te kijken naar een efficiënte en eenvoudige uitvoering. Dat betreft dus een snelle afhandeling. Het probleem zit met name bij de oud-studenten die nog onvoldoende in beeld zijn geweest. Mijn oproep aan de minister zou zijn om het vooral simpel te houden. Hoe gaat de minister zorgen voor een eenvoudige en efficiënte uitvoering? Wat is de termijn waarop de minister denkt dat de hele operatie afgerond kan worden?

Voorzitter. Als we vandaag de definitieve punt zetten, dan wil ik nog wel even vooruitkijken. Onze studenten zijn namelijk gebaat bij een goede onderwijskwaliteit en een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Dat is ook in het belang van Nederland. Over deze grote onderwerpen gaan we de komende tijd uiteraard verder met elkaar in debat, mede naar aanleiding van de nationale talentstrategie. Het zijn onderwerpen die belangrijk zijn voor onze studenten, onze welvaart en onze voorzieningen. Achter deze kwestie zetten we vandaag wat mij betreft een definitieve punt. Ik denk dat het een mooi moment is om vooruit te kijken.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Zou mevrouw … Zou de heer De Beer … Ik neem aan dat hij zich identificeert als man. Drie jaar geleden zei de VVD dat het een eenmalige gift was. Nu zegt de VVD dat weer. Wat is het verschil tussen drie jaar geleden en nu? Hoe wil de heer De Beer regelen dat het dan ook echt definitief is?

De heer **De Beer** (VVD):
Het antwoord op de eerste vraag is dat de regerende partijen in het regeerakkoord van het kabinet-Schoof hebben afgesproken om met een aanvullende tegemoetkoming ter hoogte van 1,4 miljard te komen. Dat wekt verwachtingen naar de buitenwereld, in het bijzonder naar die oud-studenten. Die afspraak willen we bij dezen alsnog nakomen. Daaropvolgend zeggen we wel: daar blijft het bij. Dat is de afspraak die we toen extra gemaakt hebben. Wat ons betreft zetten we vandaag met dit wetsvoorstel een definitieve punt.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Dus als de heer De Beer en ik binnenkort — ik hoop het niet — in onderhandeling zijn voor een nieuwe regering, dan is het voorstel "we moeten iets meer compenseren" een breekpunt voor de VVD bij die onderhandelingen?

De heer **De Beer** (VVD):
Onze inzet zal zeker zijn om geen nieuwe aanvullende tegemoetkoming te bepleiten, maar wij zijn nu aan het regeren. We hebben nu dit afsprakenkader. We kijken welke afspraken er liggen. Die afspraak van 1,4 miljard is gemaakt. Daar houden we ons aan. Afspraak is afspraak. Daarmee zetten we hier een punt.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Mijn punt is het volgende. Als de heer De Beer en ik samen met D66 in onderhandeling zijn om tot een regering te komen en D66 wil er nog een keer €35 per gestudeerde maand bij, dan zeggen wij dus allebei: bekijk het maar, D66, wij stoppen met onderhandelen?

De heer **De Beer** (VVD):
Volgens mij voeren we hier nu geen onderhandelingen over een nieuwe regering, dus ik vind het een beetje een rare vraag. Ons standpunt is heel duidelijk: wij houden ons aan de afspraak die gemaakt is. Naar de toekomst toe zeggen we: hier hebben we een punt gezet en dat blijft wat ons betreft een punt.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer …

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Ik zou er nog heel even op willen reageren.

De **voorzitter**:
We behandelen een wet, maar u heeft het volgens mij over een fictieve coalitieonderhandeling. Maar goed, u mag nog één vraag stellen. Ik had gezegd "tot slot", maar nu echt tot slot.

De heer **Claassen** (Groep Markuszower):
Echt tot slot. Wat de vraag en het antwoord nu opleveren, is dat er straks gewoon weer over onderhandeld kan worden als er een nieuwe situatie is. Mijn vraag is — ik heb het antwoord namelijk nog niet gekregen — wat het nu definitief maakt. Elke nieuwe politieke situatie betekent namelijk dat het weer opengegooid kan worden. Maar de heer De Beer zegt zelf dat het nu echt definitief is, dus mijn vraag is hoe meneer De Beer dat dan gaat regelen. Geef daar dan antwoord op.

De heer **De Beer** (VVD):
Onze inzet is om niet nog een keer een afspraak te maken over een aanvullende tegemoetkoming.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Russcher. Hij spreekt namens Forum voor Democratie.

De heer **Russcher** (FVD):
Dank, voorzitter. In 2014 besloten VVD, PvdA, GroenLinks en D66 om de basisbeurs af te schaffen. Opeens viel voor uitwonende studenten €286 per maand weg. Dit bedrag moesten zij maar zelf gaan lenen. Daar stond een belofte tegenover. Het geld dat de overheid hiermee bespaarde, zou namelijk naar beter onderwijs gaan. Vervolgens, zo blijkt uit onderzoek van de Algemene Rekenkamer, ging slechts 280 miljoen van de beschikbare 860 miljoen aantoonbaar naar verbeteringen van het onderwijs. De studenten gingen dus lenen en werden opgezadeld met schulden, maar de beloofde kwaliteit bleef uit. Onder het kabinet-Rutte IV, in 2023, werd de basisbeurs opnieuw ingevoerd, maar niet voor de pechgeneratie. Zij moesten het doen met een schamele tegemoetkoming van gemiddeld €35 per studiemaand onder het leenstelsel.

Deze tegemoetkoming werd vorig jaar uitbetaald. Hoewel dat een kleine stap in de goede richting is, doet dit geen recht aan de gigantische schuld die de pechgeneratiestudent heeft moeten opbouwen. Tussen 2022 en 2024 ging de rente op hun studieschuld ook nog eens van 0% naar ruim 2,5%. Als gevolg van deze explosieve stijging werd studenten eind 2023 een lagere rente beloofd, te betalen uit een versobering van de belastingkorting voor expats.

Uiteindelijk leidde dit voorstel nergens toe en moesten deze studenten het doen met wederom een kleine tegemoetkoming, €45 per studiemaand, door het kabinet-Schoof in 2024. Dat is het wetsvoorstel dat we nu behandelen.

Het totaal vergoede bedrag komt daarmee uit op €80 per maand, slechts een kwart van de €86 waar ze recht op hadden moeten hebben. Een doekje voor het bloeden. En bloeden doet de student. De leenstelselstudent heeft namelijk gemiddeld €34.000 schuld, bijna €10.000 meer dan de studenten die wél de basisbeurs kregen. 146.000 jonge Nederlanders hebben inmiddels meer dan een halve ton studieschuld, ruim een verviervoudiging. Zij betalen daar nu 2,33% rente over. Bij een gemiddelde schuld van "maar" €34.000 komt dat neer op €16.000 extra aan rente. Voor iemand met €50.000 studieschuld gaat het om €23.000. Het lijkt zo'n klein cijfer, 2,33%, maar over de looptijd van je studielening telt het enorm op.

Dit heeft dramatische gevolgen voor de start van het leven van die studenten. Op een woningmarkt die al ontoegankelijk is door de massale immigratie, zien jongeren ook nog eens dat zij slechts een lage hypotheek kunnen krijgen vanwege hun hoge studieschuld. Zij hebben bijna geen kans om een normaal huis te kopen en zijn zo aan aangewezen op de huurmarkt, waar door de Wet betaalbare huur de complete middenhuur is verdwenen. Resultaat? Nóg langer thuis bij de ouders blijven wonen en geen mogelijkheid om een gezin te starten. Studenten gingen tijdens deze periode ook minder op kamers; zonder uitwonendenbeurs moesten zij immers gaan lenen. Dit had een generatie die niet heeft geleerd op eigen benen te staan tot resultaat.

"Maar het is toch de keuze van de student zelf om wel of geen geld te lenen", hoor ik heel veel mensen zeggen. Maar is dat wel zo? Hoe ziet het leven er nou eigenlijk uit voor een student? Laten we een blik werpen op het volgende rekenvoorbeeld. Een kamer kost gemiddeld zo'n €680 per maand, boodschappen zo'n €450. Bij elkaar is dat ruim €1.100 per maand. Het minimumloon voor een 20-jarige is ongeveer €12 per uur. Als je twee volle dagen werkt, levert dat dus zo'n €800 per maand op, waarmee je nog steeds €300 per maand tekortkomt, bijna exact de basisbeurs voor uitwonendenstudenten, die deze pechgeneratie dus niet heeft gehad. Hoe konden deze studenten van hun studententijd genieten zonder zichzelf in de schulden te steken? Je zit doordeweeks in de collegebanken, in het weekend werk je fulltime en nog steeds moet je voor bijvoorbeeld je muziekles, een sportschoolabonnement of sociale activiteiten geld lenen.

Voorzitter. Studenten en jongeren zijn de toekomst. In plaats van de pechgeneratie op te blijven zadelen met torenhoge schulden en hun toekomst moeilijker te maken, moeten wij ze helpen. Wij willen dan ook de basisbeurs met terugwerkende kracht schenken aan de pechgeneratie. Ja, dat kost de overheid geld, maar dat valt makkelijk te bekostigen. Volgend jaar trekt Nederland ruim 8 miljard euro uit voor asiel en migratie en 4 miljard euro voor ontwikkelingshulp. Aan klimaatbeleid worden eveneens miljarden euro's uitgegeven en daarnaast heeft het kabinet zo'n 20 miljard euro beschikbaar gesteld voor stikstofmaatregelen tot en met 2035. Het gaat allemaal om politieke keuzes. Kiezen we voor klimaatbeleid, ontwikkelingshulp, immigranten? Of kiezen we voor onze toekomst, voor onze studenten, voor Nederland? Forum voor Democratie heeft deze keuze in ieder geval wel gemaakt.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Russcher. Dan is het woord aan de heer Boomsma namens JA21.

De heer **Boomsma** (JA21):
Dank u wel, meneer de voorzitter. Tussen 2015 en 2023 kregen studenten geen basisbeurs,

maar konden ze wel onder gunstigere voorwaarden lenen en daarmee hebben velen een studieschuld opgebouwd. Om zo aan het werkende leven te beginnen is niet wenselijk, maar zo besloten indertijd de Staten-Generaal. In 2023 besloten dezelfde Staten-Generaal om dat besluit terug te draaien en de basisbeurs weer in te voeren. Ook werd toen besloten om deze generatie een bedrag uit te keren van €1.700 voor vier jaar studie. Dat werd toen billijk gevonden en met algemene stemmen aanvaard, als eenmalig en definitief.

Nu ligt het voorstel op tafel voor nog een tweede gebaar, om een tegemoetkoming, dit keer van 1,4 miljard euro, ruim €2.100 per student, uit te keren. Dit klinkt natuurlijk sympathiek, maar ten eerste omvat dit voorstel de hele groep van bijna een miljoen studenten en oud-studenten. Dat zijn dus ook mensen die inmiddels tegen de 30 zijn, van wie sommigen best goed verdienen en sommigen helemaal geen schuld hebben opgebouwd. Die hebben dat dus helemaal niet nodig. Het gaat dus ook naar mensen die geen cent hebben geleend. Kan de minister aangeven hoeveel van de rechthebbenden op dit moment geen studieschuld hebben en dat bedrag dus gewoon op hun rekening gestort zouden krijgen? Het kabinet schrijft dat er per definitie geen eenduidige relatie te leggen is tussen het ondervonden nadeel en het bedrag, maar waarom heeft het er niet voor gekozen om toch specifieker te kijken welke groepen met name in de knel zitten en om die specifiek tegemoet te komen? Het kabinet zegt nu te kiezen voor duidelijk beleid, maar is überhaupt doorgerekend of er nu groepen zijn die meer worden geraakt? Weten we bijvoorbeeld wie met betalingsachterstanden kampen bij DUO?

We begrijpen dat het frustrerend is voor studenten die de beurs niet kregen, maar elk besluit van de overheid over bepaalde regelingen, zoals een studiebeurs, subsidies, voordelen of wat dan ook, is in zekere zin oneerlijk voor wie daar daarvoor geen gebruik van kon maken. Het is een onvermijdelijk onderdeel van democratische besluitvorming, zo menen wij, en zeker nu er in 2023 al een generieke tegemoetkoming geboden is en toen werd aangegeven dat die eenmalig was. In een tijd van zo veel lastenverzwaringen, waarin we het geld zo hard nodig hebben voor andere dingen, vinden wij dat geen verantwoorde besteding van collectieve middelen.

Eén onderdeel van het wetsvoorstel steunen wij wel en van harte, namelijk de uitbreiding naar ongeveer 5.800 oud-studenten die door ziekte, handicap of wat dan ook geen diploma konden halen. Dat is een gat in de wet van '23 dat we gewoon willen repareren. Die mensen hebben hetzelfde nadeel als hun afgestudeerde jaargenoten, maar vielen toen buiten de boot. Ik heb dus een amendement om die groep wel te compenseren, om die doelgroep dus uit te breiden, maar dan de extra tegemoetkoming te schrappen.

Daarnaast willen we wel kijken wat mogelijk is om het nadelige effect van een studieschuld op de positie op de woningmarkt te beperken. Overigens, deze aanvullende tegemoetkoming maakt juist voor die mensen eigenlijk nauwelijks verschil. Dat is door velen al opgemerkt. Eigenlijk is het een druppel op de gloeiende plaat. Het scheelt misschien wel in het totaal in hun leencapaciteit, maar daarvoor is het veel belangrijker hoe die studieschuld nou eigenlijk wordt gewogen. Het kabinet heeft in de Eerste Kamer onderzoek toegezegd naar de positie van deze generaties op de woningmarkt. Loopt dat nu en wanneer verschijnt dat? Zouden we dat overigens niet eerst moeten afwachten? Waarom zou je niet een gericht besluit nemen om die studieschuld toch minder zwaar te wegen bij het vaststellen van de hypotheekruimte? Ik overweeg een motie daartoe om het Nibud dat te laten uitwerken, om dat te compenseren.

Tot zover.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Boomsma. Dan is het woord aan mevrouw Raijer namens de PVV in de eerste termijn. Gaat uw gang.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Vandaag spreken we over de aanvullende tegemoetkoming van 1,4 miljard euro voor studenten die onder het leenstelsel hebben gestudeerd. 1,4 miljard euro belastinggeld, opgebracht door mensen die iedere dag werken en al meer dan genoeg belasting betalen. Voor de PVV begint deze discussie bij de geschiedenis van dat stelsel. Die is begonnen in 2015, toen het leenstelsel werd ingevoerd door Rutte II. De VVD en de Partij van de Arbeid drukten het door met steun van D66 en GroenLinks. De basisbeurs verdween en studenten moesten lenen. De PVV waarschuwde en stemde zowel in de Tweede als in de Eerste Kamer tegen het leenstelsel. Wij wilden de basisbeurs behouden.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik hoorde mevrouw Raijer zeggen dat dit bedrag wordt betaald door mensen die iedere dag werken en belasting betalen. Erkent zij dat ook de studenten die dit bedrag ontvangen iedere dag kunnen werken en belasting kunnen betalen?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik heb het over alle werkenden die belasting betalen, dus ook studenten die werken. Die betalen ook belasting.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ja, dus wat is dan het probleem dat mevrouw Raijer heeft met het overmaken van dit bedrag naar studenten van de leenstelselgeneratie? Dat gaat dus ook over hardwerkende mensen, die kennelijk voor de PVV ook heel belangrijk zijn.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik kom daar later in mijn betoog op terug. Het is nu namelijk 1,4 miljard, maar er staat nergens dat er de volgende keer niet nog een miljard bij komt of dat er over een paar jaar niet nog een keer een paar miljard bij komt. Meneer Claassen had het daar ook al over. Ik kom er dus later in mijn betoog nog even op terug.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Meneer Claassen had het erover, maar het staat dus niet in deze wet. In deze wet staat duidelijk dat het gaat om een definitieve tegemoetkoming. Dat is ook hoe dit kabinet en de partijen die dit bepleiten het hebben genoemd. Ik wil daarbij toch ook memoreren dat de partij van mevrouw Raijer dit zelf heeft voorgesteld in het vorige kabinet onder Schoof, net als de toenmalige partij van de heer Boomsma, NSC, die daar ook in zat. Het voorstel om deze studenten daarmee tegemoet te komen, wordt dus breed gesteund door heel veel partijen.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ten eerste zijn die studenten tegemoetgekomen. Het is een aanvullende tegemoetkoming. Ik wil wel even zeggen dat wij nu niet meer in de regering zitten.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik hoor mevrouw Raijer zeggen: een volgende tegemoetkoming zouden wij niet steunen. Zou zij dan wel deze tegemoetkoming kunnen steunen, zoals zelf door het kabinet met de PVV voorgedragen?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Er liggen een aantal amendementen die deze wet zodanig kunnen wijzigen. Ik wil dus eerst een afweging maken, en dat doe ik samen met mijn fractie.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ja, afrondend. De PVV weet niet wat ze vindt van deze wet. Ik vind het moeilijk om daar dan mee in debat te gaan. Er ligt gewoon een heel duidelijk voorstel om geld te geven aan studenten die dat destijds niet gekregen hebben. Er liggen ook wat amendementen zonder dekking, dus ik denk niet dat het mogelijk is om die aan te nemen. Ik ben toch wel benieuwd om te horen wat de PVV met dit voorstel gaat doen, want anders vind ik het ook moeilijk om het debat daarover te voeren.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik ga nu nog niet zeggen of ik voor of tegen ben. Er liggen een aantal amendementen, die wij eerst heel goed willen bestuderen. Als een amendement wordt aangenomen, wordt de wet zodanig gewijzigd, dus dan hoort u wel of wij voor- of tegenstemmen.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Wij wilden de basisbeurs behouden. Dat standpunt was helder, en dat is het nog steeds. Een generatie studenten heeft gedurende een aantal jaren zonder basisbeurs gestudeerd. Vervolgens is het leenstelsel weer afgeschaft en is de basisbeurs teruggekeerd. Vandaag ligt de vraag voor hoe we omgaan met de groep studenten die precies in die tussenliggende periode heeft gestudeerd.

Voorzitter. De PVV vindt dat deze studenten serieus moeten worden genomen. Tegelijkertijd behandelt de Kamer vandaag een wetsvoorstel waar een aanzienlijk bedrag mee is gemoeid. Dan behoort het tot onze taak om zorgvuldig te kijken naar de manier waarop de regeling is vormgegeven, niet om opnieuw de hele politieke geschiedenis over te doen, maar om te kunnen beoordelen of de regeling duidelijk uitlegbaar en uitvoerbaar is.

Voorzitter. De aanvullende tegemoetkoming bedraagt volgens het wetsvoorstel €44,50 voor iedere maand waarin een student onder het leenstelsel zonder basisbeurs heeft gestudeerd. Voor een studieperiode van vier jaar gaat het om ongeveer €2.100. Voor de aanvullende tegemoetkoming is dus in totaal 1,4 miljard beschikbaar. Mijn eerste vraag aan de minister gaat dan ook over de totstandkoming van dit bedrag. Kan de minister helder uiteenzetten welke overwegingen uiteindelijk hebben geleid tot precies die €44,50 per maand? In de memorie van toelichting lezen we namelijk dat het beschikbare budget van 1,4 miljard daarbij het kader vormt. Kan de minister ook aangeven welke inhoudelijke afweging daaronder ligt? Met andere woorden: waarom acht de regering dit bedrag een passende aanvullende tegemoetkoming?

Voorzitter. Bij een onverplichte tegemoetkoming is een overtuigende motivering nodig. Daarom vraag ik: vindt de minister dat met de huidige memorie van toelichting volledig in de behoefte van een overtuigende motivering is voorzien?

Voorzitter, dan de doelgroep. Het wetsvoorstel gaat niet alleen over de aanvullende tegemoetkoming, maar wijzigt ook de groep die voor de tegemoetkoming in aanmerking kan komen. Dat zal om circa 5.800 studenten gaan. Daarbij gaat het onder andere om oud-studenten die door bijzondere omstandigheden geen diploma hebben kunnen behalen of langer over het behalen van hun diploma hebben gedaan. Kan de minister aangeven wat precies de geraamde kosten zijn voor deze 5.800 studenten?

Voorzitter. De regering schrijft dat zij met de tegemoetkoming en de aanvullende tegemoetkoming een punt wil zetten achter deze maatschappelijke kwestie. Dat is een duidelijke ambitie. Maar wanneer is een dergelijke regeling volgens de minister daadwerkelijk afgerond? Daar hadden meerdere collega's in de Kamer het al over.

Ik wil daarnaast nog stilstaan bij de bredere les die we uit dit dossier kunnen trekken. De invoering en latere afschaffing van het leenstelsel laten zien dat grote wijzigingen in de studiefinanciering zeer lang kunnen doorwerken. Een stelselwijziging raakt immers niet alleen de begroting van een bepaald jaar. Die raakt studenten gedurende hun studie en soms nog jaren daarna. Daarom vraag ik aan de minister welke lessen zij uit het leenstelsel en de daaropvolgende tegemoetkomingen trekt voor toekomstige wijzigingen in de studiefinanciering. Hoe voorkomt de regering dat bij een toekomstige stelselwijziging opnieuw een generatie ontstaat die zich achteraf benadeeld voelt ten opzichte van studenten die vlak voor of na hen hebben gestudeerd? Wordt bij toekomstige wijzigingen nadrukkelijk gekeken naar de overgang tussen het oude en het nieuwe stelsel?

Voorzitter. Los van de politieke verschillen over het verleden willen we allemaal dat studenten kunnen vertrouwen op een stabiel en begrijpelijk stelsel. Juist bij besluiten die jarenlang gevolgen hebben voor studenten, moet de overheid goed nadenken over de consequenties. Daarom zie ik de antwoorden van de minister graag tegemoet.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
De PVV en de SP hebben allebei tegen de invoering gestemd, maar het leenstelsel werd toen verkocht als: ga maar lenen, studenten; de rente is bijna nul, dus het komt allemaal goed. "Supersociaal" werd het genoemd. Nu zien we gewoon dat studenten in problemen zijn geraakt met die schuld, maar ook met die rente. Ik ben benieuwd wat we volgens de PVV moeten doen met die rente, zeg ik via de voorzitter.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Uw amendement ligt er en ik weet ook hoe wij in het verleden daarin stonden. Wij hadden ook zoiets van "die rente kan op nul". Ik wil eerst uw amendement goed bestuderen en dat overleggen met mijn fractie, alvorens ik met een goed antwoord daarop bij u terugkom.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Kijk, dat begrijp ik. We moeten altijd goed kijken naar voorstellen, maar ik ben gewoon benieuwd naar de mening van de PVV. We hebben ons allemaal ook voorbereid op dit debat. Sommigen hebben al nagedacht over voorstellen; wij hebben ze ingediend. Ik ben gewoon heel benieuwd wat de PVV daarover zegt. Hoe zitten ze daar nu in? Het is wel nú een probleem voor heel veel mensen van deze generatie.

De **voorzitter**:
We spreken via de voorzitter.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
In het verleden hadden wij ook zoiets van "de rente moet naar nul". Er ligt nu een heel nieuw amendement. Dat willen wij eerst bestuderen en dan maken we een afweging met de fractie, dus u hoort dat wel bij de stemming.

De **voorzitter**:
Mevrouw Beckerman, tot slot.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dit is een beetje een raar antwoord. We hebben vandaag een debat voorbereid dat hierover gaat, en dan zegt de PVV: in het verleden vonden we dat. Wat is dan nu de mening van de PVV? Dat vraag ik via de voorzitter. Ook u kunt voorstellen indienen, zeg ik via de voorzitter. Wat is de mening van de PVV over die rente?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik heb u dat net uitgelegd. Wij hadden in het verleden ook zoiets van "de rente op nul". Nu

ligt er een nieuw amendement. Wij overleggen dat met de fractie en zodra de stemming is, hoort u van ons hoe wij daarin staan.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Raijer.

Het woord is aan de heer Ergin als laatste spreker van de zijde van de Kamer in eerste termijn.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter. De invoering van het leenstelsel was een parlementaire dwaling. Die dwaling is gelukkig rechtgezet, maar heeft een pechgeneratie teweeggebracht. Vandaag gaat het eigenlijk over die generatie. Of we het nu een pechgeneratie noemen of een generatie die de dupe is van politieke keuzes, het gaat om studenten, inmiddels ook heel vaak oud-studenten, die acht jaar lang geen basisbeurs hebben gekregen. Acht jaar lang werd tegen studenten gezegd: ga maar lenen. Die generatie verdrinkt nu in een berg aan schulden bij de DUO. De gemiddelde studieschuld is bijna €20.000.

Die studenten, die de dupe zijn van politieke keuzes, zien hun studieschuld in slakkentempo dalen. Ze weten precies dat de minister over een paar weken met de mededeling gaat komen dat de rente weer omhooggaat, want dat gebeurt altijd in oktober. Half oktober komt de minister met de nieuwe rentepercentages. Dit zijn studenten die als ze een huis willen kopen, hun studieschuld ervaren als een blok aan hun been, omdat ze niet aan een lening kunnen komen.

Voorzitter. Het wetsvoorstel heeft het over een tegemoetkoming, maar wat DENK betreft zou het debat vandaag moeten gaan over een eerlijke compensatie — niet alleen omdat er sprake is van een parlementaire dwaling, namelijk foute politieke keuzes, maar met name omdat deze generatie studenten keer op keer is belazerd door de politiek. Ze zijn eerst belazerd toen er tegen hen werd gezegd: er komt een sociaal leenstelsel. Het zou sociaal zijn. Ik kan me nog goed herinneren dat DUO toen met een instagrampost kwam, met confetti en al, waarin werd gezegd: de rente is 0%, ga maar vooral lenen, het kost je toch niks. Dat was de boodschap. In 2022 schoot de rente voor het eerst omhoog en toen zag die generatie, toen zagen al die studenten dat ze belazerd waren. Er was namelijk geen sprake van een sociaal stelsel. Ze werden nog een keer belazerd toen er werd gezegd: met de opbrengsten van de afschaffing gaan we extra investeren in de kwaliteit van het onderwijs. Dat is ook niet gebeurd.

Wat DENK betreft worden ze eigenlijk voor de derde keer belazerd, want deze studenten kregen ook de belofte dat ze een eerlijke compensatie zouden krijgen, maar wat krijgen ze nu? Ze hadden al een kruimeltje gekregen en daar doet de coalitie, daar doet de minister hooguit een kruimeltje bovenop. Want meer dan een kruimel is het gewoon niet. Als je destijds vier jaar nominaal studeerde, had je recht op €14.000 aan basisbeurs. Als we kijken naar het wetsvoorstel, zien we dat een student maximaal €2.000 krijgt, overigens geld dat hoogstwaarschijnlijk van de bankrekening van de minister van Onderwijs naar de bankrekening van DUO gaat en dus totaal niet terechtkomt in de portemonnee van de student. Dan hebben we het gewoon niet over een eerlijke compensatie, maar over een kruimel. Ik ben best wel benieuwd wat de minister hiervan vindt. Is de minister echt van mening dat dit een eerlijke compensatie of een eerlijke tegemoetkoming is, om in de woorden van de minister te vervallen? Nog belangrijker: gaat deze minister over een paar weken de rente weer omhooggooien? Komt zij nu eerst met goed nieuws, gevolgd door slecht nieuws over een paar weken?

Voorzitter. Dan over de inhoud van de wet. Ik wil toch ook wel een aantal inhoudelijke punten maken, los van dit wetsvoorstel, waar studenten totaal niet op wachten en wat totaal

onrechtvaardig is in de richting van de pechgeneratie. Zou er geen keuzevrijheid moeten zijn in de tegemoetkoming? Nu wordt er namelijk eerst studieschuld afgelost via DUO. Dat lijkt me heel verstandig, gezien de financiële situatie, maar zou die keuze, dus de keuze om studieschuld af te lossen of om iets anders te doen met dat geld, bijvoorbeeld boodschappen of huur betalen, of andere schulden aflossen, niet bij de student zelf moeten liggen? We doen namelijk nu in het debat alsof deze studenten alleen maar een studieschuld bij DUO hebben opgebouwd. Dit is een generatie die ook andere schulden heeft moeten opbouwen, zeker als je geen rijke ouder had. Studenten die rijke ouders hadden, hebben het namelijk allemaal wel kunnen overleven. Die hebben wel door kunnen gaan met hun leven.

Voorzitter. Het tweede punt dat ik wil maken, gaat over de termijn van minimaal twaalf maanden. Voor zover ik weet, is de inschrijving voor een studiejaar namelijk tien maanden. Ik hoorde mevrouw Beckerman spreken over negen maanden, maar volgens mij moet je op z'n minst tien maanden ingeschreven hebben gestaan voor een studie. Missen we dus een groep door in de wet heel duidelijk op te nemen dat het gaat om twaalf maanden? Is het bijvoorbeeld niet beter om daar tien maanden van te maken?

Voorzitter. Mijn derde punt gaat over de groep die in de bijstand terecht is gekomen, die onder de Participatiewet valt. Die groep is er namelijk ook. Dat zijn studenten die geen rijke ouders hadden, hun studie niet af konden maken, flinke studieschulden hebben opgebouwd en nu bijvoorbeeld in de bijstand terecht zijn gekomen. Als het goed is, krijgen die dus straks een tegemoetkoming van de minister die ze bij de gemeente weer moeten inleveren omdat er bijvoorbeeld een vermogenstoets is, of bij een andere overheidsinstantie weer moeten inleveren omdat het onderdeel uitmaakt van een vermogenstoets. Is de minister dus bereid om ook in deze wet te regelen dat als je eenmaal een tegemoetkoming krijgt — stel dat er daadwerkelijk keuzevrijheid ontstaat en een oud-student zegt: ik wil dat bedrag op mijn rekening ontvangen — de gemeente of een andere overheidsinstantie dat bedrag aan de andere kant niet afpakt van de oud-student in kwestie?

Voorzitter. Alle andere punten zijn al eerder door collega's gemaakt. Ik wil graag afronden met het volgende. De VVD zei: dit is de grens; hierna gaan we niks meer doen. Dit wetsvoorstel is misschien een mooie gelegenheid voor D66 om te zeggen: "Weet je wat? Deze grote fout parkeren we." Ik kijk ook naar inmiddels PRO, dat ook onderdeel was van deze grote fout. Misschien is dit voor deze partijen de ultieme kans om er een punt achter te zetten, maar voor al die studenten die nu zwemmen in een schuldenberg, is het lang geen punt achter een hele pijnlijke periode. Ik hoop dat we dit wetsvoorstel beter kunnen maken en kijk ernaar uit om het debat met de minister te voeren.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Ergin. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van de Kamer. Ik schors tot 15.25 uur voor de beantwoording van de minister.

De vergadering wordt van 15.06 uur tot 15.30 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Door printerproblematiek aan onze zijde is zij hier enkele minuten later, maar zij is er dan toch, de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, voor haar eerste termijn. Gaat uw gang.

Minister **Letschert**:
Excuses aan u, meneer de voorzitter, en aan de Kamerleden. Ik heb nu prachtige briefjes, waarvan sommige met de hand zijn geschreven. Als u mij af en toe een blaadje omhoog ziet

houden om de handschriften van onze ambtenaren te ontcijferen, dan komt dat door het feit dat de printer kapot was.

De **voorzitter**:
We zullen zorgen dat het allemaal goed wordt opgelost.

Minister **Letschert**:
Ja, precies.

Meneer de voorzitter. Volgens mij hebben wij, ik in ieder geval, naar een levendig debat mogen kijken, waarin de verschillende perspectieven op dit thema heel goed zijn uitgewisseld. Ik weet niet of het een cri du coeur is, maar ik wil hier toch ook zeggen dat ik een soort bescheidenheid voel om een wetsvoorstel met u te bespreken dat gaat over een hele belangrijke doelgroep, een belangrijke generatie. Verschillende partijen, ook hier in de Kamer, zijn geraakt door het afschaffen van die hele belangrijke basisbeurs. Ik vind het heel mooi om te zien hoeveel partijen het steunen dat er een basisbeurs is en dat er in het verleden door verschillende partijen in verschillende samenstellingen tegemoetkomingen zijn voorgesteld.

Deze tweede, aanvullende tegemoetkoming is door het vorige kabinet, het kabinet-Schoof met de partijen PVV, VVD, NSC en BBB, geïnitieerd en door mijn voorgangers helemaal uitgewerkt. Ik weet nog goed dat ik hier pas één week was en dat dit het eerste document was, het eerste wetsvoorstel van mij, dat op de agenda van de ministerraad kwam. Het moest er meteen weer vanaf, omdat het op de een of andere manier in de media kwam. Ik zat dus echt als een frisse minister te kijken, zo van "wat gebeurt hier om mij heen?". Het was een wetsvoorstel dat in de demissionaire periode niet controversieel was verklaard. Vandaar dat het zo snel na ons aantreden al in de ministerraad voorlag.

Laat ik hier ook zeggen dat ik het heel mooi vind dat we hiervoor een stevig bedrag, waarover onderhandeld is door de partijen in het kabinet-Schoof, hebben kunnen vrijmaken, namelijk 1,4 miljard. Dat betrof de tijd dat Schoof onderhandelde en het huidige kabinet, dat dit nu voorzet. Volgens mij kunnen wij hiermee een extra betekenisvol financieel gebaar maken naar de generatie die heeft geleden onder het afschaffen van de basisbeurs.

Als laatste wil ik hieraan toevoegen — en dan kom ik bij al mijn blokjes — dat wij hiermee ook wat mij betreft een streep onder deze discussie zetten. Ik voel ook dat verschillende partijen in de Kamer de behoefte hebben om dat tegenover elkaar uit te spreken. Dat geldt ook voor het kabinet, dat in de memorie van toelichting heeft gemotiveerd waarom het van mening is dat hiermee een streep onder deze discussie wordt gezet. Een groot deel van de groep, zoals u zelf ook heeft gezegd, meneer de voorzitter, is jaren geleden afgestudeerd en inmiddels begonnen aan het werkende leven. Wat mij betreft hebben wij daarmee, na de discussie van vandaag en straks in de Eerste Kamer, het verleden afgesloten en kunnen we ook naar de toekomst kijken.

Waarom sta ik dan nu wel achter dit wetsvoorstel en dit bedrag? Nogmaals, we gaan hiermee het financiële gebaar dat we naar deze doelgroep maken realiseren, ook vanuit de gedachte dat we een betrouwbare overheid zijn. Deze generatie heeft immers al op meer momenten in haar leven last gehad van grilligheden die wijzelf hebben gecreëerd. Ik heb van meerdere Kamerleden gehoord hoe belangrijk het is om die betrouwbare overheid te zijn.

Dit is mijn inleiding. Dan weet u waar ik sta in deze discussie en hoe ik naar dit wetsvoorstel heb gekeken, in mijn allereerste week, eigenlijk op mijn allereerste dag, en op het moment dat ik het naar de allereerste internetconsultatie mocht geleiden.

Ik heb de volgende blokjes, meneer de voorzitter, zodat u kunt volgen waar ik ben en mij

soms kunt aanmanen om sneller te gaan. Dat werkt soms zo. Ik ga allereerst de vragen over het wetsvoorstel beantwoorden. Die gaan onder andere over de motivering en de hoogte van de tegemoetkoming. Daar heb ik al het een en ander over gezegd. Ik ga over de doelgroep met u in gesprek en over de uitvoering. Dat zijn eigenlijk de drie blokjes onder "vragen over het wetsvoorstel". Dan zijn er ook nog een aantal vragen die buiten het wetsvoorstel vallen en over de rente en de terugbetaaltermijn gaan, en dan heb ik nog een laatste blokje overig. Dus eigenlijk heb ik zes blokjes, onder twee pijlers zogezegd. Ik zal de amendementen bespreken bij de bespreking van het onderwerp.

De **voorzitter**:
Ga uw gang.

Minister **Letschert**:
Goed, meneer de voorzitter. De heer Claassen vroeg me waarom ik ervoor heb gekozen om überhaupt deze discussie opnieuw open te breken. Nou, ik denk dat ik net voldoende heb gezegd over waarom wij allemaal, met heel veel partijen over de afgelopen jaren, hebben gemeend dit te moeten doen.

Door meerdere partijen, ook het CDA, is gevraagd hoe in het afwegingskader uiteindelijk tot dit bedrag is gekomen, wat voor inhoudelijke overwegingen daaronder lagen. Dat is toch echt een politieke afweging geweest; daar wil ik eerlijk over zijn. Het is niet dat er een hele analyse lag over wat een passende tegemoetkoming zou zijn om het nadeel te definiëren. Nee, het is een afwegingskader waarbij het gaat om ethische, politieke, sociale en economische factoren, die ook onder het kabinet-Schoof op tafel lagen. Ook die hebben toen met elkaar gezegd: daar hebben wij 1,4 miljard voor over, dat kunnen we daarvoor beschikbaar stellen. Net als het kabinet ervoor, dat 1 miljard had gekozen om die eerste aanvullende tegemoetkoming beschikbaar te maken. Ik denk wel dat ik hier ook durf te zeggen dat het totale bedrag van beide tegemoetkomingen passend is als financieel gebaar, want daar hebben we het over; we hebben het niet over een compensatie zoals je misschien in andere situaties hebt. En nogmaals, als laatste op dit onderwerp: we beschouwen dit vanuit dit kabinet ook echt als definitief. En over de vraag daarbij over hoe ik dat kan borgen: dat moeten we hier echt met elkaar doen, met alle partijen die hier mogelijkerwijs hun handtekening onder dit wetsvoorstel gaan zetten. Het is alleen maar definitief als we dit als Kamer en kabinet ook als definitief beschouwen. Zo werkt het ook weer in de politiek. Maar ik hoorde die wens ook hier in de Kamer, in de verschillende interventies die u met mij heeft gedeeld.

Mevrouw Abdi vroeg mij of we dadelijk niet richting een compensatiesamenleving gaan, en wat het kabinet daarvan vindt. We hebben al meerdere keren gedeeld dat we met elkaar niet een juridische verplichting hebben om dit financiële gebaar te maken. Dat heeft ook de Raad van State natuurlijk in het advies aangegeven. Tegelijkertijd hebben we ook voor deze situatie een individuele en integrale afweging gemaakt, tijdens meerdere kabinetten, voor deze doelgroep, die toch wel echt heel veel last heeft gehad van het feit dat de basisbeurs werd ingetrokken, terwijl we dat systeem al vanaf 1986 hadden. Dus in die zin sta ik er ook achter dat wij dit hier met elkaar doen.

De **voorzitter**:
Wanneer u kort en bondig bent, zal ik de interrupties niet maximeren.

De heer **Ergin** (DENK):
De minister wijst naar andere kabinetten, andere regeringen. Maar volgens mij hebben we hier te maken met een minister van Onderwijs die ook had kunnen zeggen: "Ja, maar dit is een kruimel." De minister had ook kunnen zeggen: "We hebben hier een generatie voor miljarden euro's in de schulden gestort. We hebben hier te maken met enorm veel leed. We hebben hier te maken met een generatie die totaal geen vertrouwen meer kan hebben in een

betrouwbare overheid." Dat kan de minister dan toch gewoon zeggen, in plaats van dat ze zegt: "Dit lag er op tafel"? Dan kan de minister toch knokken voor al die studenten en zeggen: "Ik ga juist zorgen voor die eerlijke compensatie"?

Minister **Letschert**:
Wat ik net heb aangegeven: ik denk dat de afgelopen kabinetten en ook dit kabinet erkennen dat deze generatie echt heel veel last heeft gehad van het feit dat die basisbeurs werd omgezet in een leenstelsel. Dat er nu, op deze manier, een passende financiële tegemoetkoming wordt gegeven, daar sta ik helemaal achter. Dat we dit nooit meer zo moeten doen, wil ik ook graag hier uiten. Daar is volgens mij al heel veel over gezegd. Ik zal me er in de periode dat ik hier mag zijn voor hardmaken dat we altijd oog blijven houden voor de financiële situatie van studenten, die af en toe ook zwaar onder druk staan. Maar voor nu is het voor mij geen kruimel. Ook als je kijkt naar de druk op de collectieve middelen en de weging die we met elkaar maken voor hoe we onze middelen besteden, vind ik het te zwaar om te zeggen dat dit "een kruimel" is. Het is toch ook echt een substantieel bedrag dat studenten nu van de overheid krijgen. Nogmaals, het is bedoeld als erkenning voor het feit dat deze keuzes in het verleden gemaakt zijn.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik vind het dan weer te makkelijk om te zeggen dat dit passend is. Het is niet passend. Als je €14.000 had moeten krijgen, maar je dat niet krijgt, je vervolgens enorm veel schulden aan moet gaan om te kunnen studeren en je uiteindelijk maximaal €2.000 krijgt volgens dit wetsvoorstel, dan is dat toch verre van passend? De minister heeft het al niet meer over "compensatie", maar noem het op z'n minst dan ook niet "passend". Het doet namelijk bij veel studenten pijn dat we doen alsof we hier echt problemen voor deze studenten aan het oplossen zijn.

Minister **Letschert**:
Dat is ook precies waarom ik het geen passende compensatie vind, want het is geen compensatie. Het is een passende tegemoetkoming. Die tegemoetkoming is in meerdere periodes door verschillende partijen overwogen tijdens onderhandelingen, waarbij er heel veel druk op staat om allerlei doelgroepen op een bepaalde manier tegemoet te komen of extra te helpen om een plek te vinden in deze samenleving. Ik sta achter wat wij hier nu presenteren. Nogmaals, het is geen passende compensatie, maar een financieel gebaar waaruit de erkenning spreekt dat de basisbeurs in die fase nooit had moeten worden afgeschaft. Ik vind het heel fijn om te horen van alle partijen in de Kamer dat we dat met elkaar delen. Volgens mij is het voor al die studenten die nu naar de televisie aan het kijken zijn ook heel goed om te horen dat er vanuit de Kamer zo veel steun is voor hun positie.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Letschert**:
Ik kreeg een vraag van het lid Armut over het advies van de Raad van State, die natuurlijk een dictum c gaf. Zoals ik net ook al zei — ik heb dat ook aangegeven in het nader rapport op de reactie van de Raad van State — ziet het kabinet deze tweede aanvullende tegemoetkoming echt als een definitieve tegemoetkoming. Nogmaals, ik proef ook vanuit de Kamer dat dit een gezamenlijke streep zou zijn die wij onder dit hele schrijnende dossier moeten trekken. De Raad van State heeft een afwegingskader voor onverplicht handelen van de overheid opgesteld, maar ook vanuit dat kader is er niet een algemeen antwoord te geven op de vraag wanneer de overheid zich een situatie moet aantrekken. Dat vereist iedere keer weer een individuele en integrale afweging. Dat is ook een politieke afweging, die u hier in de Kamer en de formerende partijen in een coalitieakkoordonderhandeling met elkaar maken. Dat is het antwoord dat ik daarop zou willen geven.

Als laatste heb ik nog een vraag van mevrouw Raijer, al heb ik die al voor een deel beantwoord. Zij vroeg mij naar het bedrag van 1,4 miljard. Ik geloof dat uw partij erbij was toen dat bedrag op tafel lag. In de onderhandelingen kwam dat bedrag vrij om beschikbaar te stellen voor de tegemoetkoming voor deze doelgroep. Dat leidt dan uiteindelijk tot het bedrag van €44,50 per maand. Nogmaals, ik zat niet aan die onderhandeltafel, maar dat is hoe dat toen ging.

Ik denk dat ik daarmee alles hierover gezegd heb.

De **voorzitter**:
U vervolgt met het blokje over de doelgroep.

Minister **Letschert**:
Ja, ik ga verder met het blokje over de doelgroep. Er kwamen een aantal punten uit het debat naar voren. Allereerst heeft het kabinet gekeken naar de doelgroep die ten tijde van het leenstelsel geen lening heeft aangevraagd, maar toch voor de eerste en de tweede, aanvullende, tegemoetkoming, dat financiële gebaar, in aanmerking komt. Daarnaast hebben we gekeken naar de uitbreiding van de doelgroep van de studenten die wegens bijzondere omstandigheden … Daar kom ik dadelijk op terug.

Ten aanzien van die eerste categorie — dat is met name richting de heer Boomsma — wil ik zeggen dat alle oud-studenten hetzelfde nadeel hebben ondervonden, namelijk het missen van de basisbeurs. Welke keuze zij hebben gemaakt om niet die lening aan te vragen en om de financiële ruimte te vinden om door die periode heen te komen, weet ik natuurlijk niet. Zij hebben hetzelfde nadeel ondervonden. Zij hebben middelen gevonden via hun ouders, via spaarrekeningen of door nog meer te werken. Zij hebben een keuze gemaakt, niet wetende dat zij later misschien in aanmerking zouden kunnen komen voor een tegemoetkoming vanuit de overheid voor het feit dat de basisbeurs was afgeschaft. In die redenering vinden wij het eerlijk gezegd niet rechtvaardig om te zeggen: omdat je toen die lening niet hebt aangevraagd en andere routes bent gaan zoeken, kom je niet in aanmerking voor deze erkenning. Dat vinden wij niet rechtvaardig, want wie weet hebben ze wel heel veel moeten doen om die periode toch hun studie te kunnen doorlopen.

Daarom heeft de regering in de eerste tegemoetkomingsdiscussie gezegd: we doen gewoon de hele groep. Ongeveer een derde heeft geen lening aangevraagd. Dat is "ongeveer"; ik kan het nog niet eens helemaal zeggen, want er zitten natuurlijk nog studenten in. Het zijn niet allemaal oud-studenten, zoals een van de Kamerleden zei. Daarom heeft de regering gezegd: de tegemoetkoming geldt voor de hele groep die onder het leenstelsel viel.

Dan de vraag over twaalf in plaats van negen maanden. Bij de behandeling van het wetsvoorstel en in de discussie daarover, zowel in de memorie van toelichting als in eerdere vragen, hebben wij gezegd dat wij de tweede aanvullende tegemoetkoming zo veel mogelijk willen laten aansluiten bij wat we bij de eerste tegemoetkoming hebben gedaan. Dat heeft voor een deel ook te maken met de uitvoeringsconsequenties, want als wij nu andere aspecten gaan toevoegen … Neem bijvoorbeeld de hele groep die bij de eerste tegemoetkoming na twaalf maanden een tegemoetkoming kreeg. Als wij dat nu gaan veranderen, gaan we in de uitvoering heel veel additionele kosten maken, ook voor de groep die in de eerste aanvullende tegemoetkoming viel. Wij hebben dus gezegd: het regime dat daarvoor is gecreëerd, passen we ook toe op deze tweede aanvullende tegemoetkoming. Natuurlijk is een grens altijd arbitrair, want als we 'm niet op twaalf maanden zetten maar op negen maanden, dan valt iemand die net daarvoor zat, er weer niet in. Er is toen een keuze gemaakt: de grens wordt getrokken bij twaalf maanden. Die lijn van redeneren volgen wij ook bij deze aanvullende tegemoetkoming.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
De minister kent de universiteit misschien beter dan wie dan ook in deze zaal. Vanuit die praktijk zou ik haar willen vragen: welke maandenlogica is daarin dan logisch?

Minister **Letschert**:
In de praktijk vallen masterstudenten in een groep die mogelijkerwijs gebruikmaakt van een periode die korter zou kunnen zijn dan die twaalf maanden. Dat is in de vorige fase, waarin de eerste tegemoetkoming werd doordacht en een grens is gesteld, in ieder geval niet meegewogen in het anders positioneren van die maanden. De reden waarom ik het nu niet wil overwegen en waarom ik het amendement daarover ga ontraden, is dat we gezegd hebben: we sluiten zo veel mogelijk aan bij de vormgeving van de eerdere tegemoetkoming. De uitvoering vergt toch wel substantieel extra uitvoeringslasten. Dat zijn sowieso extra kosten waar we op dit moment de dekking niet voor hebben, maar dat is het minst inhoudelijke antwoord. De wetgever heeft destijds gezegd: alleen studenten die voor een substantieel deel onder het leenstelsel hebben gestudeerd, komen in aanmerking voor de tegemoetkoming. Ik voel ergens wel dat dit arbitrair is, maar dit is de redenering.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
De logica komt dus niet uit de praktijk, maar uit de financiering. Dat vind ik opmerkelijk, omdat er wel andere groepen worden toegevoegd. Dat is overigens terecht; de SP heeft uitgesproken daar voorstander van te zijn. Is dit echt zo'n financiële kwestie? We voegen andere groepen toe. Dit is een hele logische om ook toe te voegen. Wil de minister er niet nog meer inhoudelijk over nadenken dan alleen vanuit de portemonnee?

Minister **Letschert**:
Het antwoord is nee. Ik wil altijd over heel veel dingen nadenken. Maar ook hier geldt: als je naar negen gaat, krijg je de discussie over acht maanden. Je blijft een discussie houden over waar je de grens trekt. De wetgever heeft eerder samen met het parlement bij de eerste tegemoetkoming gezegd: het zit op de twaalfmaandengrens. Dan heb je een substantieel deel onder het leenstelsel gestudeerd en kom je in aanmerking voor de tegemoetkoming. Wij volgen gewoon de vormgeving van de logica die toen is gehanteerd.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ik ga even een soort feitelijke vraag stellen. De minister hoeft die niet per se te behandelen bij dit amendement, maar dit is even een worsteling van mijn partij. We hebben op dit moment deze wetten. Over niet al te lange tijd gaan we de begroting bespreken. Klopt onze analyse dat je in deze wet eigenlijk niet anders kan dan amendementen niet dekken binnen deze wet, zeker wanneer het om het wat grotere bedragen gaat, en dat je daarvoor echt bij de begroting moet zijn? Het is een heel feitelijke vraag. Inhoudelijk moet het in deze wet en de dekking moet vervolgens bij de begroting. Dat klopt toch?

Minister **Letschert**:
Ik heb eerder gezien dat er dan al wel een dekkend voorstel ligt vanuit de partij die een amendement wil op wetgeving. In de begrotingsbespreking komt daar dan uiteindelijk de finale klap op. Maar de dekkingsvoorstellen zitten normaal, voor zover ik weet, bij de amendementen. Corrigeer mij als ik dat verkeerd zeg.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dat is prima; dat hebben we net natuurlijk ook gedaan. Maar feitelijk gezien kan het niet binnen deze wet en zullen we echt naar de begroting moeten om dat te dekken. Dat klopt toch, vraag ik nogmaals.

Minister **Letschert**:
Ja.

De heer **Boomsma** (JA21):
Klopt het nou dat er in ieder geval zo'n 15 miljoen van dit bedrag, en mogelijk nog 68 miljoen erbij, dus in totaal misschien wel bijna 100 miljoen, niet naar Nederlanders gaat maar naar Zwitsers, Zweden en andere EU-studenten die misschien ook helemaal niet meer in Nederland wonen? Is het dan de bedoeling … Hoe zou je die überhaupt kunnen opsporen?

Minister **Letschert**:
De studenten die gebruik hebben gemaakt van het leenstelsel en dus ook recht hebben op deze financiële tegemoetkoming, krijgen een ambtshalve toekenning. Dat is dus geen kwestie van ze moeten opsporen. Ik weet niet of ik uw vraag helemaal goed begrijp. De enige groep waarbij we wat opsporingsactiviteiten zouden moeten hanteren, is de groep waarover we dadelijk ook nog even komen te spreken. Dat is de groep rondom de bijzondere omstandigheden. Een klein aantal is niet bekend bij DUO. Dat zijn studenten die om medische redenen hun diploma-eis niet hebben gehaald en die we met dit wetsvoorstel ook een financiële tegemoetkoming willen geven. Maar de categorie die u noemt, valt daar niet onder als "niet in beeld".

De heer **Boomsma** (JA21):
Oké, de EU-studenten die nu recht hebben op deze tegemoetkoming zijn allemaal in beeld. Ik vind het eigenlijk helemaal niet wenselijk dat Zwitsers, Zweden en Duitsers nu ook allemaal van de Nederlandse belastingbetaler nog €2.000 krijgen. Is er niet nog iets aan te doen om dat te voorkomen? Ik zou ze in ieder geval niet actief opzoeken.

Minister **Letschert**:
Ik stel voor dat ik in de tweede termijn bij u terugkom, zodat ik precies in kaart heb hoe groot de groep is waarop u wijst en wat de effecten daarvan zijn. Daar kom ik dadelijk dus op terug.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Letschert**:
Meneer de voorzitter. Ik ga het amendement van zonet nog even afronden, ook formeel. Dat is het amendement rondom de negen en twaalf maanden. Bij mij is dat het amendement op stuk nr. 11, maar ik weet niet of dat nog steeds de logica is die u hanteert.

De **voorzitter**:
Ja, dat wordt hier bevestigd.

Minister **Letschert**:
Dat amendement ga ik dus ontraden, met de opmerkingen die ik daar net bij heb gemaakt.

De **voorzitter**:
Het amendement op stuk nr. 11: ontraden.

Minister **Letschert**:
Ik ga ook het amendement op stuk nr. 12 ontraden. Dat doe ik ook met de argumenten die ik net heb gegeven, namelijk dat wij vinden dat de hele groep die compensatie, nee, die tegemoetkoming moet krijgen. Ik ga zelf nog de verkeerde woorden gebruiken!

Dan ga ik naar de uitvoering. Er zijn verschillende vragen gesteld. Ik ga ze gewoon even langslopen. Hoe gaan wij dit met elkaar uitvoeren, in het licht van dat we het al een keer eerder hebben gedaan? Concreet: de oud-studenten die een studieschuld hebben, krijgen een lagere studieschuld. Zij hoeven hiervoor niks te doen. Ze krijgen wel een melding van DUO. Oud-studenten die geen studieschuld hebben, krijgen direct een bedrag op hun

rekening. Zij hebben dan gelijk iets te besteden. De studenten die de tegemoetkoming krijgen uitbetaald, ontvangen een bericht met daarin het rekeningnummer waarop de tegemoetkoming wordt gestort. Dan hebben ze zes weken de tijd om het rekeningnummer eventueel te wijzigen. Na zes weken wordt de tegemoetkoming automatisch op hun rekening gestort.

Er werd ook gevraagd of de tegemoetkoming per 1 april 2027 uitgekeerd gaat worden. Het antwoord is ja, maar daarbij is er wel één kanttekening. Het wetsvoorstel moet namelijk voor 1 april door beide Kamers worden aangenomen en worden gepubliceerd.

Wat is de termijn waarop ik denk dat deze hele operatie is afgerond? Dat was een vraag van de heer De Beer. Naar verwachting krijgen in 2032 de laatste studenten een tegemoetkoming uitgekeerd. Op dit moment zijn er studenten die onder de doelgroep vallen die nog studeren. Voordat zij de tegemoetkoming krijgen, moeten zij eerst hun diploma halen, want het is verbonden aan een diploma-eis, of ze moeten hun bijzondere omstandigheden aantonen.

Dan kreeg ik de vraag of het mogelijk is om een keuze te maken tussen de aftrek van de studieschuld of de uitbetaling. Nee, die mogelijkheid is er niet. Het is ook wel logisch dat je eerst de schulden die je hebt, vermindert. Deze vormgeving hebben we precies zo bij de eerste tegemoetkoming gehanteerd. In de lijn van die redenering trekken we dit door naar deze tegemoetkoming.

Hoe worden de studenten bereikt die niet bij DUO bekend zijn? Om welke aantallen zou het kunnen gaan? Over wat voor gevallen hebben we het dan? Bij de eerste tegemoetkoming heb ik gezien — bij de tweede zie ik het ook weer — dat er is gekozen voor een proces waarbij we de administratieve lasten voor studenten zo laag mogelijk houden. Daarom worden de tegemoetkomingen ambtshalve vrijwel aan iedereen toegekend. De student hoeft daar helemaal niks voor te doen. Enkele tientallen studenten moeten zelf een aanvraag doen. Voor deze doelgroep geldt niet "system says no", zoals een van de Kamerleden zei, want deze doelgroep zit eigenlijk nog niet in het systeem. Als dat wel zo was, wisten we wel wie ze waren en konden we het ambtshalve ook meteen toekennen. Het geldt dus met name voor sommigen uit de doelgroep die nog niet in beeld zijn. Zij hebben bijvoorbeeld met bijzondere omstandigheden te maken gehad en nog geen voorziening onder de prestatiebeurs aangevraagd. Daardoor zijn ze niet in beeld. Die oud-studenten worden bereikt door middel van onder andere persberichten in de media, social media, communicatiekanalen van scholen, alumnivereenigingen en andere stakeholders, zoals studentenbonden, brancheorganisaties en samenwerkingspartners. DUO volgt daarin die route.

Voorzitter. Ik kreeg ook de vraag wat ik kan doen om de uitvoering efficiënter te maken. Volgens mij is die best wel heel efficiënt vormgegeven, zoals ik net al zei. Ik zou eigenlijk niet zo goed weten wat ik nog meer kan doen. Volgens mij is er heel hard aan gewerkt en komt er ook veel ervaring mee vanuit de eerste tegemoetkoming die is gedaan.

Voorzitter. Ik kreeg een vraag van het lid Abdi hoe we voorkomen dat tegemoetkomingen tot financieel nadelige impact zouden kunnen leiden bij bijvoorbeeld toeslagen van de Belastingdienst. Kan het op een slimmer moment, zodat het niet meetelt? DUO informeert oud-studenten en studenten over de gevolgen die de tegemoetkomingen kunnen hebben voor hun vermogen. Daarbij wordt ook benoemd wat de effecten kunnen zijn voor de bijstand, toeslagen en andere bedragen die daarbij worden meegerekend. Die aanvullende tegemoetkoming wordt vanaf april 2026 al toegekend. Dat is dus ruim voor het einde van het jaar. Dat is de grootste groep studenten. DUO voorkomt zo veel mogelijk dat de uitbetaling van die tegemoetkoming vlak voor de vermogensvaststelling plaatsvindt, maar het is wel onderdeel van een vermogenstoets. Daar kan ik niet omheen.

Is er iets te doen tegen dat effect op de vermogenstoets? Dat was een vraag van de fractie DENK. De tegemoetkoming is vrijgesteld bij de inkomstenbelasting, maar heeft wel een effect op de hoogte van het vermogen. Nogmaals, dat kan ik niet aanpassen. Dus dat is de situatie.

Mevrouw **Abdi** (PRO):
Dank aan de minister voor de beantwoording. Om het even heel helder te krijgen: het was mij al bekend dat DUO zijn best ging doen om de tegemoetkoming uit te betalen, en daarmee rekening te houden, voordat het vermogen wordt vastgesteld, maar: "gaat zijn best doen". Ik vraag via de voorzitter aan de minister, want dat wil ik graag begrijpen: hoe komt het dat DUO dat niet preciezer kan aangeven? Is er niet een handelingskader? Het is mij niet helder waarom dit dan niet lukt. Het kan wel heel nadelige gevolgen hebben. Zelfs als iemand de betaling storneert, wordt het nog steeds gezien als onrechtmatig inkomen, als het vermogen al eerder is vastgesteld. Gelet op het feit dat dit overheidsinkomsten zijn die iemand ontvangt, zou ik denken dat het logisch is om het gelijk te trekken, juist om te voorkomen dat iemand in de problemen komt. Dus wat kan DUO nog meer doen, vraag ik aan de minister.

Minister **Letschert**:
Ik ga dat dadelijk even checken voor de tweede termijn. Ik kan me zo voorstellen dat het misschien te veel individueel maatwerk gaat vragen, in de lijn van uw redenering. Ik ga dat even checken bij de collega's, zodat ik hier goed het precieze antwoord op heb.

Dan, meneer de voorzitter, de lessen die ik heb meegenomen over de uitvoering, met name vanuit de eerste tegemoetkoming. We hebben door de signalen van DUO nu voorgeteld om studenten die vanwege bijzondere omstandigheden geen diploma hebben behaald recht te geven op de aanvullende tegemoetkoming en alsnog ook op de bestaande tegemoetkoming. Dat was een echt een groep die uit het zicht was in die eerste fase. We hebben in dit voorstel ook directe indexering met terugwerkende kracht opgenomen. En we hebben uiteraard de leerpunten rondom communicatie en uitvoering meegenomen in de verdere vormgeving.

Welke lessen trek ik uit het leenstelsel en toekomstige wijzigingen van beleid? Hoe voorkomen we dat mensen zich benadeeld voelen? Dat is een oproep naar mijn hart. Dat ligt eigenlijk ook aan u allen. Het is de verantwoordelijkheid van mijzelf, maar ook van de Kamer om bij kleine en grote stelselwijzigingen echt met elkaar te bespreken wat de effecten daarvan zijn, op de studenten zelf, maar ook op DUO. We hebben met elkaar best wel een ingewikkeld studiefinancieringsstelsel in elkaar gezet, om allerlei politieke redenen. Mijn oproep zou zijn: laten we altijd samen weloverwogen die beleidskeuzes maken en oog hebben voor de impact daarvan op studenten en de partijen die de uitvoering moeten doen.

Dan ga ik naar de rente. Ik heb verschillende keren gehoord vanuit de Kamer dat tijdens het leenstelsel is beloofd dat de rente voor studenten altijd op nul zou blijven. Ik kan me dat niet helemaal herinneren. Ik was in die tijd voorzitter van de Jonge Academie en zat niet in een politieke of bestuurlijke universitaire rol, maar wat ik heb begrepen, is dat er nooit beloofd is dat de rente op 0% zou blijven. Wel is altijd gezegd dat het een gunstige lening betreft. Dat deel ik met mevrouw Beckerman.

Tegenover de studieleningen die de overheid uitgeeft aan de student staan dus die staatsobligaties. Die zijn ook al een paar keer genoemd. Daarmee worden deze leningen gefinancierd. De koppeling tussen de rente op de studiefinanciering en de rente op de staatsobligaties was altijd al wettelijk vastgelegd. Nou is er een amendement dat mij vraagt of ik de rente op 0% kan stellen. Ik denk dat we voldoende met elkaar gedeeld hebben hoe we dat gaan financieren en welke ideeën de SP daarvoor heeft. Het amendement voorziet

voor nu niet in een dekking om dit verlies aan te gaan. In de overweging of dit vanuit de inhoud zou werken, wil ik ook zeggen dat als je als Kamer dat zou overwegen, nog even los van wat dat op mijn begroting zou doen, die maatregel ook gedragseffecten heeft die we wel moeten meewegen. Als je studenten de leningen voor 0% gaat garanderen, is dat ook een prikkel om te gaan lenen en er misschien hele andere dingen mee te gaan doen. Ik ben bij DUO op werkbezoek geweest. Dan gaat het er bijvoorbeeld over dat je het op je spaarrekening kunt zetten, want dan krijg je een gunstigere rente, of dat je ermee kunt gaan gokken. Er zijn allerlei mogelijke implicaties, die je ook mee zou kunnen wegen voordat je zou zeggen dat lenen bij DUO tegen 0% altijd gunstig is. Voor nu ga ik het amendement op stuk nr. 13 ontraden, voornamelijk om die laatste reden, maar ook omdat het niet in een dekking voorziet om dit verlies aan inkomsten op te vangen.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Die laatste zin is natuurlijk een beetje bijzonder, want de minister heeft net zelf aangegeven dat dat ook niet binnen deze wet kan. Maar mijn vraag gaat over de inhoud. De minister heeft eigenlijk helemaal niks gezegd over waar een aantal partijen in deze Kamer nu, en zeker ook in het verleden, een probleem van hebben gemaakt, namelijk dat het inhoudelijk een probleem is voor mensen uit deze generatie om die rente te moeten betalen. De bedragen zijn net al genoemd, en hoe hoog die rente is. De rentestand is hoog, maar die kan nog verder oplopen. Waarom geeft de minister juist op dat punt geen antwoord?

Minister **Letschert**:
Dan begrijp ik niet zo goed waar uw vraag op doelt. Ik geef een antwoord op uw vraag of ik vind dat de rente naar 0% zou moeten. Daarop heb ik net mijn antwoord gegeven. Studenten weten op het moment dat ze gaan lenen dat daar een rentepercentage tegenover staat. Dat is een bewuste keuze die je daarin moet maken en die je, als je eenmaal aan het werk bent, in de rest van je leven ook moet incalculeren in je financiële patroon, in het terugbetalen. Volgens mij hebben wij al een paar keer met elkaar gewisseld dat er voor studenten, die gestudeerd hebben en een mooie opleiding hebben waarmee ze de arbeidsmarkt op kunnen, ook bij hoort dat ze die studieschuld afbetalen.

Ik wil hier toch ook wel noemen dat wij gesubsidieerd onderwijs hebben. Wij subsidiëren met elkaar ons prachtige onderwijs — daar ben ik supertrots op — met een relatief laag collegegeld als je het vergelijkt met sommige andere landen, waardoor studenten allemaal die mooie opleidingen kunnen volgen. Daar hoort soms ook bij dat je gebruik maakt van een lening, die je dan ook moet incalculeren in je werkende leven. Als dat om wat voor reden dan ook niet lukt, heeft DUO allerlei maatregelen om je daarbij te begeleiden. Dat is mijn inhoudelijke antwoord.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Even terug naar de studenten en oud-studenten die onder het leenstelsel vielen. Zij zijn een lening ingeduwd. De minister zegt nu: als je een lening aangaat, moet je dat allemaal overwegen. Maar deze groep is eigenlijk een lening ingeduwd. Ze konden voor een heel groot deel niet anders. Ze worden nu geconfronteerd met een hoge rentelast. Het CBS heeft laten zien dat de studieschuld niet af- maar toeneemt. Op dat punt ben ik benieuwd of we met de minister tot een gezamenlijk standpunt kunnen komen. Het is toch onwenselijk dat we deze generatie, die hier niets aan kan doen, die buiten hun schuld een schuld hebben, met deze hoge rente en daardoor een extra schuld opzadelen?

Minister **Letschert**:
Wat wij doen met deze twee tegemoetkomingen, is erkenning bieden voor het feit dat dat hele leenstelsel nooit had moeten worden ingevoerd. Tegelijkertijd hoort daar nu ook bij dat deze studenten die studieschuld onder de huidige rentetarieven moeten aflossen. We indexeren die bedragen. Dat is ook een maatregel die we daarin nemen. Dat is de situatie. Ik kan die niet mooier maken.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Mijn ongemak zit een beetje in het probleem dat die studenten en oud-studenten hiermee hebben: wat betekent het om tot je 60ste een schuld te hebben terwijl je eigenlijk al weet dat je die nooit gaat afbetalen, dat die gewoon eindigt? Dat probleem wordt zo weinig benoemd, en die oplopende rente is daar onderdeel van.

Dan ga ik als laatste toch het volgende vragen. Wij kunnen dat nu allemaal niet weten, maar stel dat er in oktober toch weer een hogere rente bekend wordt gemaakt. Die wordt wel steeds voor vijf jaar vastgezet. Dan kan het toch dat die compensatie eigenlijk helemaal niet zo veel ... Nee, het mag geen "compensatie" heten. Dat is het ook niet. Dan kan het toch zijn dat dat gebaar heel weinig oplost? Door die hoge rente ben je het meteen weer kwijt.

Minister **Letschert**:
Ik ga een beetje in herhaling vallen. U zegt ook dat dit geen compensatie is. Dit is een financiële tegemoetkoming. Ik herken niet het beeld dat studenten de schuld die ze hebben opgebouwd, nooit kunnen terugbetalen. U gaat ervan uit dat een heel groot deel van de studenten geen plek op de arbeidsmarkt heeft gevonden. Dat is het beeld dat u schetst.

De **voorzitter**:
"Dat mevrouw Beckerman schetst."

Minister **Letschert**:
Sorry, meneer de voorzitter. Je kijkt elkaar hier zo aan. Misschien moet ik opzij kijken, dan wordt via de voorzitter spreken makkelijker.

De **voorzitter**:
Dat is het idee van een debat.

Minister **Letschert**:
Dat begrijp ik inmiddels, meneer de voorzitter.

Ik denk dat wij elkaar op dat punt waarschijnlijk niet gaan vinden. Volgens mij delen we met elkaar het feit dat we de basisbeurs nooit hadden moeten afschaffen. We geven nu een tegemoetkoming aan studenten.

De heer **Ergin** (DENK):
Het gaat hierbij om het volgende. Als je nu geld leent, dan krijg je de mededeling "Let op! Geld lenen kost geld". Bij de DUO-schulden was dat niet het geval. Daarbij is een cultuur in stand gehouden, bijvoorbeeld door het "een sociaal leenstelsel" te noemen, waarbij heel veel studenten ... Natuurlijk, als je het goed had gelezen, dan wist je onderaan de streep dat de rente ooit kon stijgen. Er is echter een gevoel, een cultuur, gecreëerd waarbij er eigenlijk werd gezegd: ga maar lenen, ga maar studeren en we zien het later wel.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Ergin** (DENK):
Erkent de minister dat dit op z'n minst niet goed is gegaan bij deze generatie studenten en dat de overheid onvoldoende verantwoordelijkheid heeft genomen op dit punt?

Minister **Letschert**:
Ik denk dat we allemaal hebben benoemd hoe spijtig het is dat er in de periode na 1986, waarin zo veel studenten gebruik hebben kunnen maken van de basisbeurs, ineens die 8-jarige knip is gekomen. Dat is toen een politieke keuze geweest. Dat punt deel ik met u. Ik ben ook superblij dat ik dit hier vandaag hoor. Links, rechts en het midden — dat is de hele

Kamer — zeggen dat de basisbeurs gewoon ongelofelijk belangrijk is. Er zullen, helaas, altijd in periodes politieke keuzes worden gemaakt die op bepaalde doelgroepen een bepaald effect hebben. Dat is waarom het vorige kabinet en het kabinet daarvoor gezegd hebben: laten we deze tegemoetkoming toch geven en laten we daarmee met elkaar leren dat we dit soort beleidswijzigingen, met zo veel impact, niet meer moeten doen. Dat erken ik.

De heer **Ergin** (DENK):
Mijn vraag ging niet over het besluit om de basisbeurs af te schaffen. Daar heeft iedereen zijn conclusies al over getrokken. Mijn vraag gaat over de houding van de overheid. Dat is een houding waarbij heel veel studenten op z'n minst het gevoel kregen dat ze later niet in de problemen zouden komen als ze zouden lenen. De overheid heeft daaraan bijgedragen door daar bijvoorbeeld niet heel actief op te wijzen en door niet "let op, geld lenen kost geld" te zeggen. In de spreektekst van mijn bijdrage refereerde ik aan een post van DUO op Instagram waarin met confetti werd gezegd: hoera, de rente staat dit jaar op 0%. Dat was op z'n minst onverantwoord. Daar moeten we ook iets mee doen.

Minister **Letschert**:
Volgens mij moet je je altijd als verantwoordelijke overheid gedragen, ook in je uitingen. Dat betekent ook jonge doelgroepen voldoende meenemen in wat de consequenties zijn van in dit geval lenen.

De heer **Ergin** (DENK):
Dat is dus niet gebeurd. Die conclusie hebben we eerder al met de voorganger van deze minister getrokken. Ik hoop niet dat we die discussie hier moeten heropenen.

Het gaat om het volgende. Dan doe ik even een concreet voorstel. Is de minister dan bereid om te kijken naar alternatieve, gunstigere rekenmethodes als het gaat om het rentepercentage dat jaarlijks wordt vastgesteld?

Minister **Letschert**:
Dat is een ingewikkelde, want dat zou betekenen dat ik een extra maatregel op de rente voor deze doelgroep in het bijzonder zou willen gaan overwegen, waar in de vorige kabinetten, inclusief het huidige, geen dekking voor is gevonden of geen keuze voor is gemaakt. Daar is op dit moment dus geen financiële ruimte voor.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw beantwoording.

Minister **Letschert**:
Dan ga ik als laatste naar het amendement dat gaat over de terugbetaaltermijn. Dat is het amendement op stuk nr. 14. Dan heb ik nog een klein blokje overig. Het amendement op stuk nr. 14 gaat over het verlagen van de terugbetaaltermijn van 35 jaar naar 15 jaar, zonder het draagkrachtpercentage van 4% aan te passen. Dat ga ik ontraden. Ook dit amendement voorziet niet in de dekking om de kosten van de kortere terugbetaalperiode te dragen. Daarnaast heeft ook dit amendement, misschien als secundair argument, zware uitvoeringsconsequenties, want er moet dan een extra aflosregime in het DUO-systeem worden ingeregeld.

Dan ga ik naar het blokje overig. We zijn er bijna. Tenminste, in de eerste termijn. U heeft nog een paar antwoorden tegoed van mij. Meneer Boomsma stelde de vraag over dat er in de Eerste Kamer onderzoek is toegezegd over de positie van deze generatie op de woningmarkt. Hij vroeg hoe dit loopt. Daar ben ik even achteraan gegaan. Bij de herinvoering van de basisbeurs heeft de regering in de Eerste Kamer toegezegd dat onderzoek te doen. Dit onderzoek wordt in '27 uitgevoerd. Dan wordt uw Kamer daarover geïnformeerd. Dat is wat ik nu weet.

Dan heb ik vanuit het CDA de vraag gekregen hoe ik het zie dat uit de beleidsdoorlichting komt dat het leenstelsel geen negatief effect had. Daarbij heb ik het volgende antwoord. De invoering van het leenstelsel heeft vooral gezorgd voor een toename in de studieschulden, waar we het met elkaar al zo veel over hebben gehad. Die hoge schulden hebben uiteraard ook een effect gehad op het mentale welzijn en de kansengelijkheid van studenten. Dat was een belangrijke reden om de basisbeurs weer in te voeren. Ik weet niet of ik uw vraag hiermee voldoende heb beantwoord. Ja? Anders kan ik er in de tweede termijn nog op terugkomen.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

Minister **Letschert**:
Dat is meteen een goed bruggetje naar het studentenwelzijn. Daarover kwam een vraag van mevrouw Abdi. Zij vroeg naar de koppeling tussen het studentenwelzijn en de financiële situatie en het feit dat studenten heel erg veel bezig zijn met hun bestaanszekerheid. Daarom hebben we in dit coalitieakkoord financiële middelen uitgetrokken voor het verbeteren van de financiële positie van studenten en voor het bereiken van jongeren op de plekken waar zij komen. Soms is dat op andere plekken dan de school. Dat doen we onder andere door het versterken van financiële educatie en voorlichting, zodat studenten goed voorbereid zijn op hun toekomst. Als laatste kan ik hier melden dat dat de minister van Sociale Zaken binnenkort een brief naar de Kamer stuurt over beleid rondom armoede en schulden. Daarin zal hij ook aangeven hoe jongeren beter kunnen worden bereikt. Die brief komt dus uw kant op.

Ik ben er bijna. Ik heb nog een andere vraag van het lid Abdi. Die ging over de studieleningen en hoe die de aankoop van woningen belemmeren. Zij vroeg ook of ik hier meer naar wil kijken, ook naar meer maatwerk. Ik snap de wens van mevrouw Abdi. Ik moet wel zeggen dat er de afgelopen jaren al wel het een en ander is aangepast in het meewegen van studieschulden bij hypotheken om zo meer leenruimte te creëren voor oud-studenten met een studieschuld. Zo heeft het Nibud al in 2023 het advies gegeven om voortaan naar de actuele studieschuld te kijken, in plaats van naar de originele, oorspronkelijke studieschuld. Dit heeft gezorgd voor een grotere leenruimte, vooral bij studenten die extra hebben afgelost. Jaarlijks geeft het Nibud een advies aan het ministerie van Binnenlandse Zaken en het ministerie van Financiën om de leennormen voor hypothecair krediet vast te stellen. Daarnaast kunnen hypotheekverstrekkers natuurlijk gemotiveerd afwijken van voorschriften. Dat geldt dus ook voor het meenemen van de studieschuld.

Dan de vraag van de DENK-fractie of de minister over een paar weken de rente omhoog gaat gooien. De minister heeft veel bevoegdheden, maar deze zit daar niet bij. Het is ook nog niet bekend wat de exacte bijstelling van de rentepercentages voor '27 gaat zijn. Zoals u weet, wordt dat begin oktober bekend. Zoals ik net al uitlegde, is het gekoppeld aan de rente op de staatsobligaties. Zover gaat mijn macht nog niet.

Meneer de voorzitter. Ik ga direct naar de heer Boomsma. Hebben alle EU-studenten recht op de tegemoetkoming? Zijn ze allemaal in beeld? Is daar nog iets aan te doen? Vanuit het non-discriminatiebeginsel binnen het EU-recht mogen wij geen onderscheid maken. Als EU-studenten voldoen aan de voorwaarden, hebben zij net als Nederlandse studenten recht op die aanvullende tegemoetkoming. Als hun gegevens bij DUO bekend zijn, ontvangen zij deze tegemoetkoming automatisch. Enkele tientallen studenten, waaronder ook EER-studenten, moeten de tegemoetkoming zelf aanvragen. Daarbij gelden de communicatielijnen die ik net heb genoemd.

Daarmee ben ik aan het einde van mijn eerste termijn.

De **voorzitter**:
Ik dank u voor uw beantwoording in eerste termijn. Ik kijk of de leden in staat zijn om meteen verder te gaan met de tweede termijn. Ik zie dat dat het geval is. Ik geef het woord aan mevrouw Rooderkerk namens D66 voor haar tweede termijn. Neemt u plaats.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Voorzitter. Ik wil de leden danken voor deze behandeling en de minister voor de beantwoording. Wat D66 betreft is het belangrijk dat we deze wet nu aannemen en dat we zorgen dat de studenten en de oud-studenten waar het om gaat de tegemoetkoming krijgen die zij verdienen. Wij vinden het ook zeer van belang dat daarbij alle studenten worden bereikt en dat dat ook tijdig gebeurt. Ik hoop dat het, zoals beloofd, ook echt lukt per april 2027.

We hebben een paar voorstellen gezien, maar geen voorstellen die daadwerkelijk een dekking hebben. We hebben ook de antwoorden van de minister daarover gehoord. Die vinden wij duidelijk. Laten we dus gewoon zorgen dat deze tegemoetkoming bij de studenten komt.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ik had iets meer verwacht van D66. Het is al vaker gememoreerd dat dit voorstel van het vorige kabinet en het kabinet daarvoor komt. D66 heeft nadat dit allemaal bekend was in zijn verkiezingsprogramma geschreven dat het niet genoeg is, en dat zij willen dat deze generatie meer krijgt en dat de rente op de studielening 0% wordt. Waarom komt D66 dan niet gewoon met meer?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
We komen met heel veel. We hebben uitgebreide afspraken in het coalitieakkoord staan over onderwijs. We gaan 1,5 miljard structureel investeren in het onderwijs, in de wetenschap. We doen wat extra's voor studenten en we doen ook nog wat extra voor de leenstelselgeneratie. En tja, waarom niet meer? D66 heeft geen 66 zetels. We hebben ook geen 76 zetels, een meerderheid. Dit is wat in het akkoord staat. We zijn daar trots op.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dat is natuurlijk leuk, maar vandaag gaat het over de generatie die weleens de "pechgeneratie" wordt genoemd. Wij zeggen echter dat het geen pech is, maar gewoon het gevolg van heel foute politieke keuzes. D66 heeft geen meerderheid. Die hebben we allemaal niet en daarom zoeken we in debatten naar meerderheden. Dat probeer ik nu ook. Het is jammer dat er bij elk voorstel dat we doen, wordt gezegd: hé, daar zit nog geen dekking bij. Ik probeer daarom om met D66 op zoek te gaan naar waar we wel toe kunnen komen. Eerder heeft D66 bijvoorbeeld het voorstel gesteund om iets te doen aan de expatregeling en te kijken hoe dat geld kan worden gebruikt voor echte compensatie voor deze groep studenten. Is D66 nog steeds bereid om dat te doen?

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Ik begin het toch een beetje lastig te vinden. Ik heb mevrouw Beckerman heel hoog zitten als collega-Kamerlid. Zij weet ook dat als je een amendement neerlegt waar miljarden mee gemoeid zijn, daar een dekkingsvoorstel bij hoort. Om nu hier een soort onderhandeling te openen over begrotingen die niet onder Onderwijs vallen, vind ik gewoon niet echt werken. Ik zou zeggen: als u een serieus voorstel heeft met daarin een dekking, kijken wij daar graag naar. Maar ik zeg daar ook bij dat wij ontzettend blij zijn met het geld dat er in deze begroting, in dit coalitieakkoord, voor onderwijs komt. Dat heb ik zojuist ook al benadrukt. We zijn blij dat we weer investeren in onderwijs, in de toekomst en in studenten.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
De minister heeft net zelf uitgelegd: in deze wet kan je amenderen en bij de begroting moet

je dekkingen zoeken. Dus dat is wat ik hier vandaag probeer te doen. We gaan deze discussie gerust opnieuw voeren bij de begroting, want wij vinden het echt nodig dat er meer gebeurt voor deze generatie studenten. Mijn vraag is ook echt inhoudelijk aan D66, dat hier altijd in voorop heeft gelopen en altijd heeft gezegd dat er meer moest gebeuren, waarom dat standpunt nu verlaten wordt. Want het is niet alleen aan de SP om dekkingen te zoeken — wij hebben ze gevonden en hebben ze u gepresenteerd — maar het is ook aan D66 om met voorstellen te komen. Dan ben ik benieuwd waar ze mee komt.

Mevrouw **Rooderkerk** (D66):
Nou ja, ik heb ze nog niet gezien. Ik zie ze dus graag tegemoet. Waar wij voor staan, is het geld dat hier in deze begroting is gereserveerd. Ik vind dat een serieuze financiële tegemoetkoming aan studenten. Ik vind het ook belangrijk dat we dat doen en ik trek ook heel graag op met de SP waar het gaat om de situatie van studenten, niet alleen nu, maar ook als het gaat over mentaal welzijn en de voorstellen die we daarvoor hebben en ook als het gaat om bijvoorbeeld studentenwoningen. Als het gaat over hoe moeilijk studenten het hebben, wordt heel vaak gedacht dat het allemaal zachte maatregelen zijn die je kan nemen, maar het gaat ook wel degelijk over geld. Het gaat wel degelijk over financiële gevolgen, het aantal studentenkamers. Bij al dat soort zaken vindt u mij absoluut, zeg ik via de voorzitter, aan uw zijde om tot een voorstel te komen.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Rooderkerk. Het woord is aan mevrouw Beckerman voor haar tweede termijn namens de SP. Rustig aan. Het komt goed. Gaat uw gang.

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Dank u wel, voorzitter. Interessant debat, maar we zijn concreet natuurlijk nog niet heel veel verder gekomen. Er zijn nog geen voorstellen waarvan gezegd werd "hé, daar gaan we zoeken naar meerderheden", maar wij blijven dat wel proberen. We zullen dat ook de komende tijd proberen te doen bij de begrotingen, zowel voor de groep studenten en oud-studenten die onder het leenstelsel hebben gevallen als natuurlijk voor al die andere. Want inderdaad, die betaalbaarheidscrisis raakt hen ook.

Voor nu nog twee moties. De eerste.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat veel studenten die onder het leenstelsel een studielening zijn aangegaan daardoor te maken hebben met een structurele financiële achterstand ten opzichte van studenten die wel een prestatiebeurs kregen;

overwegende dat het leenstelsel een mislukt experiment was waarvan het onrechtvaardig is dat de financiële gevolgen gedragen worden door de slachtoffers ervan;

overwegende dat de meest rechtvaardige manier om bovenstaande te erkennen het weer terugdraaien van deze privatisering van studieschuld is;

verzoekt de regering er zorg voor te dragen dat alle studenten die onder het leenstelsel gestudeerd hebben volledig gecompenseerd worden met een bedrag ter hoogte van de door hen misgelopen prestatiebeurs,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Beckerman.

Zij krijgt nr. 16 (36922).

Mevrouw **Beckerman** (SP):
In dit debat is het er ook een aantal keer over gegaan dat deze groep studenten het ook moeilijk heeft waar het gaat over huisvesting: banken die nee zeggen bij een hypotheek, maar ook lasten die vaak te hoog zijn om te dragen. Daar is, geloof ik, een voorstel op aangekondigd waar het gaat over koopwoningen. Wij kijken ook naar huren en ook iets breder dan dat.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet heeft aangekondigd de inkomensafhankelijke huurverhoging verplicht te willen stellen;

constaterende dat veel sociale huurders niet kunnen doorstromen en de huurverhoging voor hen te hoog is;

voorts constaterende dat dit onder andere voor (oud-)studenten die onder het leenstelsel gestudeerd hebben het geval is;

verzoekt de regering de inkomensafhankelijke huurverhoging niet in te voeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Beckerman.

Zij krijgt nr. 17 (36922).

Mevrouw **Beckerman** (SP):
Ik doe dit mede … Iedereen zal die reacties hebben gehad. Heel veel studenten en oud-studenten dachten toen deze compensatie bekend werd gemaakt: hé, dat is mooi, er komt een gebaar. Tegelijkertijd zien ze, met oplopende rentes maar ook met voorstellen zoals deze, weer een extra huurverhoging, dat het hun niet veel oplevert en dat ze juist weer extra in de problemen dreigen te komen. Vandaar nog deze aanvullende voorstellen. We kijken natuurlijk uit naar de stemmingen en de verdere behandeling bij de begroting.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Beckerman. Het woord is aan mevrouw Abdi namens PRO in tweede termijn.

Mevrouw **Abdi** (PRO):
Dank, voorzitter. Dank aan de collega's en vooral dank aan de minister voor haar betoog. Ik denk dat we met dit debat wel kunnen constateren dat we met deze aanvullende tegemoetkoming de noodzaak erkennen van een duidelijk en definitief gebaar, niet alleen richting deze groep ex-studenten maar ook naar de gehele samenleving. De overheid moet zich betrouwbaar en gewetensvol tonen. Met de beste intenties kan beleid worden ingezet waarvan achteraf wordt gezegd: dat hadden we zo niet moeten doen. In de

wetsgeschiedenis wordt daardoor het woord "wrang" gekozen. Dat lijkt mijn partij hier meer dan terecht.

Maar nu moeten we ook de blik verleggen naar de toekomst. In de eerste termijn hebben meerdere woordvoerders terecht gewezen op de nadelen van een studieschuld. De aflossing beperkt, zoals ik al eerder heb betoogd, het besteedbaar inkomen en de leencapaciteit voor een hypotheek. We roepen de minister opnieuw op om daar samen met haar verantwoordelijke collega-bewindsvoerder kritisch naar te kijken. Er zijn namelijk aanpassingen geweest, maar het zijn er onvoldoende. Er zit nog steeds een enorme angst dat het onmogelijk is om een eigen woning te krijgen. We zien deze zorgen van studenten over de bestaanszekerheid veel breder. In breder perspectief maakt mijn partij zich ook zorgen over de financiële omstandigheden en de koopkracht van de huidige generatie studenten. Wie voltijd studeert, moet namelijk tegelijkertijd flink bijverdienen om in de studiekosten en in de kosten van levensonderhoud te voorzien. Het is dus goed dat ook dit kabinet zich voorneemt om de beurs te verhogen, maar die kosten nemen alleen maar toe door inflatie, en worden onvoldoende gecompenseerd. Ik zou de minister dus ook via deze weg willen oproepen om daar scherp op te blijven en deze ontwikkelingen mee te nemen in reguliere overleggen over studentenwelzijn of over investeren in het talent van Nederland, en dan niet als een soort bijsmaak.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Abdi. Dan is het woord aan de heer Russcher namens Forum voor Democratie.

De heer **Russcher** (FVD):
Dank, voorzitter. Ik heb één motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering in de memorie van toelichting bij de Wijziging van de Wet studiefinanciering 2000 in verband met de verstrekking van een aanvullende tegemoetkoming aan studenten die onder het studievoorschotstelsel hebben gestudeerd, stelt dat zij met dit gebaar "een punt zet achter deze maatschappelijke kwestie";

constaterende dat de regering de combinatie van de tegemoetkoming en de aanvullende tegemoetkoming als definitief beschouwt;

overwegende dat de zogeheten pechgeneratie jarenlang zonder basisbeurs heeft gestudeerd, met hogere schulden en beperktere kansen dan zowel de generaties ervoor als erna;

overwegende dat de nu voorgestelde tegemoetkoming bij lange na niet in verhouding staat tot het financiële nadeel dat deze generatie heeft ondervonden;

overwegende dat het kabinet met deze wetswijziging een politiek en maatschappelijk vraagstuk eenzijdig als afgesloten verklaart, terwijl de rekening bij de betrokken studenten is blijven liggen;

overwegende dat dit geen punt moet zijn, maar een komma;

verzoekt de regering de compensatie voor de pechgeneratie niet als definitief te beschouwen

en in gesprek te blijven over aanvullende maatregelen die recht doen aan de werkelijke omvang van het geleden nadeel,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Russcher en Ergin.

Zij krijgt nr. 18 (36922).

De heer **Russcher** (FVD):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Boomsma namens JA21.

De heer **Boomsma** (JA21):
Dank, voorzitter. Mevrouw Abdi zei: "De overheid moet gewetensvol en betrouwbaar zijn." Daar zijn wij het helemaal mee eens. Toch zijn wij niet voor het uitkeren van deze 1,4 miljard en deze tegemoetkoming, vanwege de argumenten die inmiddels zijn gewisseld. Ik denk echter wel dat het belangrijk is om oog te hebben voor de positie van deze groep op de woningmarkt, omdat deze groep inderdaad minder hypotheek kan krijgen. We zouden graag kijken of we dat eventueel kunnen versoepelen. Vandaar de volgende motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat bij studieschulden onder het SF35-regime de oplossing afhankelijk is van de draagkracht, en een eventuele restschuld na afloop van de aflosperiode wordt kwijtgescholden;

constaterende dat hypotheekverstrekkers op grond van artikel 3a van de Tijdelijke regeling hypothecair krediet rekening houden met het berekende reguliere termijnbedrag voor rente en aflossing, ook wanneer DUO wegens beperkte draagkracht daadwerkelijk een lager bedrag int;

overwegende dat dit verschil de hypotheekruimte van oud-studenten kan beperken, terwijl bij het opstellen van de hypotheeknormen ook moet worden voorkomen dat huishoudens een hypotheek aangaan waarvan de lasten later niet betaalbaar blijken;

overwegende dat bij de invoering van het studievoorschot in 2015 is gesuggereerd dat een studieschuld niet de toegang tot een hypotheek moet frustreren en dat de weging in de hypotheeknormen bij ministeriële regeling kan worden aangepast, zonder beslag op de rijksbegroting;

verzoekt de regering het Nibud in overleg met de AFM voor de hypotheeknormen van 2027 te laten onderzoeken of en onder welke waarborgen voor SF35-schulden meer rekening kan worden gehouden met het daadwerkelijk door DUO vastgestelde maandbedrag, en daarbij ten minste varianten te bekijken met een minimumbedrag voor mee te wegen lasten en een beperkte bruteringsopslag, ook rekening houdend met de mogelijkheid dat het DUO-maandbedrag later weer stijgt;

verzoekt de regering de Kamer vóór 1 maart 2027 te informeren over de uitkomsten, de gevolgen voor de leenruimte en het risico op overkreditering en aan te geven welke variant

ze in de Tijdelijke regeling hypothecair krediet wil opnemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Boomsma.

Zij krijgt nr. 19 (36922).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Ergin namens DENK in de tweede termijn.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, dank je wel. Er is nu een amendement in de maak. Als het goed is, komt dat binnen enkele minuten naar de Kamer. Aan de ene kant wil ik toch in de wet amenderen en regelen dat een tegemoetkoming niet kan leiden tot het afpakken van een bedrag door een andere overheidsinstantie. Aan de andere kant hebben we dit ook in de Toeslagenwet bij de hersteloperatie op die manier geregeld. Dat amendement komt dus zo snel mogelijk naar de Kamer. Ik hoop dat de minister daar dan alsnog op kan reageren. Dat kan ook achteraf schriftelijk; dat vind ik ook prima.

Ik heb nog twee moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de rente op studieschulden is gekoppeld aan de rente op Nederlandse staatsobligaties;

overwegende dat de huidige werkwijze leidt tot een flinke stijging van de maandelijkse lasten voor studenten met een lening bij DUO en niet langer verantwoord is;

verzoekt de regering gunstigere alternatieve wijzen van renteberekening te verkennen en de gevolgen daarvan voor studenten en de rijksbegroting in kaart te brengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Ergin.

Zij krijgt nr. 20 (36922).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat (oud-)studenten die nog een studieschuld hebben hun tegemoetkoming niet vrij op hun eigen rekening ontvangen, maar dat deze op grond van het Besluit studiefinanciering 2000 in beginsel rechtstreeks wordt gebruikt om hun studieschuld te verlagen;

overwegende dat studenten hierdoor niet vrij kunnen beschikken over de tegemoetkoming die zij ontvangen als gevolg van het leenstelsel;

overwegende dat (oud-)studenten door het leenstelsel financieel zijn benadeeld en

keuzevrijheid horen te hebben over de manier waarop zij de tegemoetkoming willen ontvangen;

verzoekt de regering de keuzevrijheid van (oud-)studenten te waarborgen door ervoor te zorgen dat zij zelf kunnen bepalen hoe zij de tegemoetkoming ontvangen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Ergin.

Zij krijgt nr. 21 (36922).

Dank u wel. Ik schors tot 16.45 uur voor de beantwoording van de minister.

De vergadering wordt van 16.36 uur tot 16.47 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Nu moet ik mijn verontschuldigingen aan u aanbieden, excellentie, voor mijn vertraging.

Minister **Letschert**:
Wat voor technisch defect had u?

De **voorzitter**:
U heeft het woord. Laten we gauw verdergaan.

Minister **Letschert**:
Dank u wel, meneer de voorzitter. Allereerst begin ik met een vraag van Kamerlid Abdi. De vraag was of ik oog wil houden voor de koopkracht van de studenten en de zorgen die zij hebben. Uiteraard zal ik dat blijven doen, zo lang als ik in deze mooie positie mag zitten. Misschien is het goed om te noemen dat het Nibud jaarlijks ook de koopkrachtontwikkeling van uitwonende studenten in kaart brengt. Volgend jaar stijgt die licht, met 0,3% tot 0,6%. Volgende week publiceert het Nibud weer opnieuw een studentenonderzoek, met name over hbo- en wo-studenten. Dan krijg ik ook zicht op de inkomsten en uitgaven van onze studenten en op hoe zij rond kunnen komen en welke zorgen zij hebben. Uiteraard zal ik ook met de studentenbonden hierover het gesprek gaan hebben.

Dan ga ik naar de moties. Allereerst de motie op stuk nr. 16, over de volledige compensatie. Die ga ik ontraden, met de argumentatie die ik tijdens het debat gaf: er is geen dekking.

Dan ga ik naar de motie op stuk nr. 17, over de inkomensafhankelijke huurverhoging. Deze motie ga ik "ontijdig" geven. Hiervoor moet je bij de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zijn, die overigens wel ook heel druk bezig is met studentenhuisvesting.

De **voorzitter**:
Dan moet ik formeel vragen of mevrouw Beckerman bereid is om de motie aan te houden. Dat is ze niet. De motie op stuk nr. 17: ontijdig.

Minister **Letschert**:
Dan ga ik naar de motie op stuk nr. 18, over de aanvullende tegemoetkoming niet als definitief beschouwen. Die ga ik ook ontraden. Ik denk dat ik vanaf het begin van mijn statement duidelijk heb gemaakt waarom die tegemoetkoming voor de regering wel definitief is.

Dan ga ik naar de motie op stuk nr. 19, over de hypotheekrente. Die motie is ontijdig in de zin dat de leennormen worden vastgesteld door de minister van Financiën en de minister van VRO. Ik ga 'm ook ontraden, maar dan meer vanuit de inhoudelijke beweegreden dat ik het onverstandig vind om mensen, juist ook die in een kwetsbare groep, meer schulden te laten aangaan, wat heel veel financiële risico's kan opleveren. Maar de normen zelf worden vastgesteld door twee andere ministeries.

De **voorzitter**:
Ik kan slechts één appreciatie aan.

Minister **Letschert**:
Dan zou ik zeggen "ontraden"? Dan blijf ik bij mijn eigen leest.

De **voorzitter**:
Het is uw appreciatie.

Minister **Letschert**:
Het staat het Kamerlid vrij om dit ook te bespreken bij de andere ministers, maar daar ga ik natuurlijk niet over. Tenminste, ook weer wel.

De **voorzitter**:
U zou natuurlijk uw ambtsgenoten kunnen verzoeken om de heer Boomsma voor de stemmingen een appreciatie vanuit een ander departement te doen toekomen. Dat zou ook kunnen.

Minister **Letschert**:
Ja, meneer de voorzitter, maar vanuit de inhoudelijke argumentatie die ik u net geef, zou ik toch "ontraden" zeggen.

De heer **Boomsma** (JA21):
De motie besteedt heel duidelijk juist aandacht aan het risico van overkreditering. Dat wil natuurlijk niemand. Maar feit is dat op dit moment die prioriteringsnormen zo gelden dat het maandbedrag dat je daadwerkelijk betaalt veel zwaarder wordt aangeslagen, omdat men bij de hypotheekrentevaststelling uitgaat van een fictieve annuïteit. De enige vraag is dus of het Nibud kan kijken of daar niet iets van ruimte in zit, omdat je mensen anders dan toch meer dan nodig benadeelt in het proberen te verkrijgen van een hypotheek.

Minister **Letschert**:
Maar ook die situaties van draagkracht zijn tijdelijk, want mensen die meer gaan verdienen, gaan ook een hoger bedrag moeten betalen, ook vanuit die teruggave van de studieschuld. Dus vanuit mijn visie op deze doelgroep zeg ik toch echt: ontraden.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 19 wordt ontraden.

Minister **Letschert**:
De motie op stuk nr. 20 ga ik ook ontraden. Een voorganger van mij heeft dit uitgebreid onderzocht en er een uitgebreide brief over naar de Kamer gestuurd in 2023. Dat was naar aanleiding van motie-Dassen.

Dan ga ik naar de motie op stuk nr. 21. Die gaat over keuzevrijheid tussen aftrek van de studieschuld en uitbetaling. Daar heb ik in het debat al een en ander over gezegd. Die motie ga ik ook ontraden.

De **voorzitter**:
Bent u daarmee aan het einde van uw beantwoording?

Minister **Letschert**:
Ja.

De **voorzitter**:
Dan dank ik u hartelijk voor uw aanwezigheid in de Kamer. Ik dank de leden voor het gevoerde debat en de aanwezigen op de publieke tribune en thuis voor het volgen van dit debat.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**:
De stemmingen over de amendementen, de wet en de moties zullen plaatsvinden op 6 oktober. Ik schors de vergadering tot 18.30 uur.

De vergadering wordt van 16.52 uur tot 18.32 uur geschorst.